

ERDÉLYI FIATALOK

A romániai új magyar nemzedék folyóirata.

Szerkeszti: LÁSZLÓ DEZSŐ

Cluj, VI. évf. 1935. II. negyed. Nyári szám.

FŐMUNKATÁRSÁK: Balázs Ferenc, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter Béla, Dsida Jenő, Haáz Ferenc, dr. Jancsó Béla, László Dezső, dr. László Ferenc, dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly, dr. Szilágyi Olivér, Tonk Emil, dr. Váró György, Vita Zsigmond.

KIADÓHIVATALI TITKÁR: Kóréh Béla.

TARTALOM:

László Dezső: Abel	41
Dr. Jancsó Béla: Vádak az erdélyi irodalom ellen	43
Vita Zsigmond: László Dezső: A siető ember	52
Ifj. Parádi Ferenc: Henchidától Bonchidáig	53
<i>Új magyarság:</i>	
Váró György: Szabó Dezső-Füzetek 6—9 szám	55
Vita Zsigmond: A Tanu harca egy új magyarságért	58
Márkó József: A „Magyar Ut“	61
<i>Szemle:</i> Elfelejtettük, Szuomi, Szabó T. Attila könyve, Liber Miserorum (D. L.), Dr. Jancsó Elemér könyve (Bíró S.), Helyreigazitások (László D.), Magyar Figyelő (Kiss Z.)	63
<i>Pályaválasztás — elhelyezkedés:</i> Gazdasági szakelődök, Hozzászólás a jogász problémához stb.	72
Korunk arcához, Erdélyi Fiatalok hírei.	

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám. Földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők. Szerkesztőségi és kiadóhivatali órák hétfőn és pénteken d. u. 2—3-ig, szerdán és szombaton 12—1-ig.

Lapunk cluj-i megbizottai:

Ref. Kollégium: Kóréh Béla. Ref. Theológia: Hegyi István. Unit. Kollégium: Miklós István, Ref. Szeretetház; Molnár Ilona. Unit. leányotthon: Bedő Boriska.

Bucuresti megbizottunk: Bedő Gábor tanárjelölt Str. Sfinți Voivozi 50. Marosvásárhelyi megbizottunk: Csegédi Márton, Tg.-Mureș Parochia reformata.

ELŐFIZETÉSI DIJAK: Belföldön főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei, Magyarországon; 1935. január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3 50 P., Csehszlovákiában egész évre 40 csehkorona, Jugoszláviában egész évre; 70 dinár. Magyarországi főbizományos: „Studium“ könyvesbolt, Budapest, Múzeum-körut Magyarországi előfizetési díjak általa is beküldhetők. Csekszámla: 4041.

Pénzküldemények László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Coganiceanu 16. Református kollégium.

Nyomta a „Gloria“ könyvnyomdai műintézet Cluj, Str. Univ. 8. Telef. 4-70.

ÁBEL.

Irta: László Dezső.

Háromszor találkoztunk vele az utóbbi évek alatt. Három nagy utat tett meg. Kiment a faluból a havasra, megjárta magát a városban, áthajózott az új világba. Mindenüve a faluból ment ki és mindenünnen oda jött vissza. A világ sohasem hagyott neki békét. Kain, a gonosz testvér mindenhová elkísérte, mindenütt megkeserítette, de megölni nem tudta soha. Ábel sok kalandon ment keresztül, de akárhová került, nyugodt maradt. Sohasem ijedt meg, inkább csak elcsudálkozott, hogy ennyire rossz a világ és mennyi rossz ember van benne. Ha baj volt, elővette a székely eszét és megpróbált győzni a rossz emberek felett. Ez neki rendesen sikerült is. A maga valóját sohasem adta fel. A három nagy ut, pedig időközben mennyi minden történt vele, semmit sem változtatott rajta. Csak a szeme nyílt ki jobban és a faluját szerette meg igazabban

*

* *

Az egész könyvsorozatban csak a gróf Bánffy Miklós illusztrációi bántók. A képek után, a szöveg nélkül mindenki azt hiszi, hogy Ábel valami torzszülött Paprika Jancsi, vagy valami pojáca. Akik csak a betűket olvassák, göregáborkodásokat szeretnének a Tamási trilógiában találni. Milyen nagy tévedés mindkét felfogás. *Ábela legvalóságosabb székely, akiről valaha is írt valaki. Az örök székely ma.* Ezt a székelyt magában hordja mindenki, aki onnan a Székelyföldről származott el, de ilyen jól senki sem tudta kifejezni, pedig nagy írók is sokan megpróbálták.

*

* *

Ábel szerint nem kell olyan nagyon elkeseredni. A legjobb mégis csak itthon lenni és itthon dolgozni. Szükséges a világgal szembenézni, lehet, hogy a világ túl jár az eszünkön, de a végén mégis csak az marad meg, aki nem tér el a maga belső lényegének törvényétől. Annál inkább megmaradsz, minél inkább magad mersz lenni, minden szégyen és takargatás nélkül. Más vagy mint a többi ember, ez nem baj, ne is akarj olyan lenni, mint a többiek, mert akkor többé nincs szüksége ennek a világnak tereád.

Ábelt gyakorlati embernek lehetne nevezni. A gyakorlati megnyilatkozásai azonban sokszor végződnek kudarccal. Ez azonban nem keseríti el. Eggyel többet tudok, mégegyszer ugyanitt nem járnak túl az eszemen, gondolja Ábel s egy tapasztalattal gazdagabban megy tovább.

Ábel nagyon szerette Erdélyt és benne a Székelyföldet. A legjobban mi is ezt szeretjük benne. Ma ismét nehezzé kezd válni, igazán és felelősséggel szeretni ezt a kicsi világot.

Ábel, te aki olyan sokfelé jársz fent a havason, lent a faluban, bent a városban és kint a nagy világban, tanítsd meg erre azokat, akikkel találkozol. Legelőször a saját fajtádbelieket tanítsd meg erre, éppen itt Erdélyben, ahová te visszajöttél s ahonnan ma sokan elvágynak a fehérebb kenyér után. Te egyszerű fiatal ember vagy és mégis nagyobb tanító és vezető lehetsz, mint azok, akik magukat azoknak mondják. Te nagy világot jártál, hátha neked inkább elhiszik. Te ne maradj meg *leírásnak*. Kelj *fel* a leírásból és beszélj mindenkinek, aki a te nyelveden beszél. Jól nézz a szeme közé annak, akinek beszélsz és mondj neki oda, ha nem érti a szót az egyszerű szóból. Ha bajba kerülsz, ne félj, vagyunk egy páran, olyan forma koruak mint te, kiálts nekünk s mi megsegítünk.

*

**

Tamási Áron igazán erdélyi és igazán mai könyveket tud írni. Az ő irodalma program, anélkül, hogy rá lenne írva. Ábel modern ember, egy kicsit „baloldali” is, ahogy ma divatos mondani az olyan emberről, aki a szemét és az eszét arra használja, aminek az Uristen teremtette. Nem hiába áll korban legközelebb hozzánk Tamási az erdélyi valóságos írók közül, mert az ő programja a mi programmunk, az erdélyi program: Itt élni és innen élni. Magunkat élni és a magunk erejéből élni. Ma élni és látva élni. Moder-nül élni és mégis annak maradni, amiknek teremtettünk.

Ábel az egyetlen olyan irodalmi alakja az erdélyi irodalomnak, aki méltó arra, hogy az egész erdélyi magyar életprogramm művészi szimbóluma lehessen.

KOVÁCS DEZSÓ

Szegény szolga gyerekként került több, mint 60 éve az Apácai Csere János kollégiumába.

Lett diák, tanár, majd igazgató.

Lehetett volna országos hírű hírlapíró. Mehetett volna mások útján Budapestre. Nem ment.

Lehetett volna országos nevű író. Neki elég volt a kevesek becsülése. Nem lett lapvezér, tudós, nem csinált írói karriert, *csak* vezetett, fenntartott egy 300 éves ősi magyar lélek-műhelyt. Csak félnevelt 40 éven át 25,000 gyermeket, köztük Szabó Dezsót, Mak-kai Sándort, Reményik Sándort, Áprily Lajost, Kós Károlyt. És nem adatott meg neki, hogy nyugdíjban bár egy regény témáját megírja. De megadatott halála által, hogy a Cogălniceanu-utcai nagy temetésen Erdély találkozzon, széteső magyar társadalomunk mindenkie mellett románok, szászok, zsidók. Csak a temetésen? Éreztük-e résztvevők, hogy a legerdélyibb erény: a csendes hűség hőse ment el közülünk? S fogjuk tudni ebben egy kicsit követni?

J. B.

Vádak az erdélyi magyar irodalom ellen.

Irta: Dr. Jancsó Béla.

I.

Ujabbán egyre sürűbben emlegetik azt a tényt, hogy az új öntudatu erdélyi magyar nemzedék érdeklődése és munkája első sorban nem irodalmi. A „Tizenegyek”-nél kezdett átfordulni az érdeklődés: elindultak mint írók s a szellemi élet itteni, gyakorlati munkásai lettek. Az Erdélyi Fialok kollektív munkájában pedig az irodalmival kapcsolatos kérdések csak szórványosan és másodlagosan jelentkeztek. Irodalom-ellenesség-e ez: Főleg: irodalom-ellenesség az új erdélyi irodalommal szemben? Nem.

Az erdélyi irodalom, melynek önálló életét évszázados gyöke-rekből az uralomváltozás hívta ki, egy kisebbségi nép életakarátának és sorsvállalásának első folyamata. Egy népe, amely új helyzetében is meg akar állani és saját életét, annak feltételeit a maga erejéből, a maga módján meg akarja teremteni. Az irodalmi öntudatot azonban nem követte hasonló mélységű tudományos, társadalmi, gazdasági és népi öntudat. És akkor az ifjuság, a maga erejéből a maga lábára állva vállalta saját közvetlen kérdésein túl a hiányzó további öntudatosodó folyamat megindítását. Vajjon nem ugyanannak a közösségi életakarathoz az élet egy más síkján és más sajátos módján való kibukkanása ez? Az ifjuság nem utánozta az addig kialakult irodalmat, de követte az életakarathoz parancsát és megtörte a maga módján, a maga erején a maga útját saját kérdésein át népe kérdései és legfőbb kérdése: a falu felé. Ma pedig az erdélyi irodalom is olyan ponthoz ért, hogy népi alapjait fel kell frissíteni, ki kell mélyíteni. Ma az erdélyi irodalompolitika fő feladata is a falu lett. Ezért kell ma ennek a két lényeges folyamatnak azonos ritmusba érkezésekor részletesen foglalkoznunk azokkal a vádakkal, amelyeket az erdélyi irodalom ellen nemzedékünk egyik legképzettebb tagja hozott fel „Az erdélyi magyar líra tizenöt éve” (Ifju Erdélyben folytatásokban jelent meg) és „Erdély irodalmi élete 1918-tól napjainkig” c. műveiben (utóbbi Nyugat 1935. áprilisi számában). Foglalkoznunk kell azzal a komolysággal, amelyet a tárgy megkövetel és a szeretetnek szigorúságával, ami egy átértékelni s az átértékeltekkel építeni hivatott ifjuságnak önmagával szemben kötelessége.

II.

Dr. Jancsó Elemér évek óta szorgalmasan gyűjti az adatokat az erdélyi magyarság utóbbi husz* esztendejének egész szellemi életét megörökíteni hivatott erdélyi irodalomtörténetéhez. Az idő egyre szükségesebbé teszi ezt az összefoglalást. De minél szükségesebb, annál inkább közérdek, hogy készüljön műve alaposságával és tudományos pontosságával, de meg szempontjaival is meg tudja oldani a vállalt hatalmas feladatot. Fenti két írását nincs terünk egészükben megbi-

rálni sem hibáiban, sem erényeiben. De részletesen kell foglalkoznunk esztétikai és szociológiai szempontjaival, mint amelyeknek irodalomtörténete alappilléreinek kell lenniök, nehogy mostani tévedéseit nagy munkájára átvive, annak értékét és hasznosságát csökkentse.

Esztétikai ítéleteinek, főleg a lírikusoknál, egyik alapvető tévedése, hogy a költőket verseik tárgyköre szerint próbálja jellemezni. Így aztán természetesen mindegyiknél meg kell állapítani, hogy témái az örök emberi témák: szerelem, élet, halál, végzet, természet. Holott nem a téma, de a vele szembeni magatartás mutatja egy költő sajátos arcát. Másik hiba, amit könnyen elkerülhetett volna: az ellentmondások sorozata.

Reményik Sándorról azt írja, hogy „tizenöt év alatt... jóformán semmit sem változott” első kötete megmutatja teljes költői arcát; az élet elől a szépség, s a lélek ideális világába dacosan elvonulót. Idealista költő, termékeny. A transilvánizmus egyik fő zászlóvivője. „Erdélyisége épügy egyedülálló, mint költészete” – írja egyik helyen, hogy más helyen rácafoljon imígyen: versei nemcsak versek, de „életprogramok is az erdélyi magyarság számára”, „nemcsak a költő, de a vergődő nemzet lélektükre is”. Ép így zavarban hagy végső ítéletével is. „Nem áll költői pályafutása csúcspontján”, majd pedig „nagy változás, meglepetésszerű fordulat nem várható ezután sem tőle”.

Áprily Lajost szerinte „mindenekelőtt az egyszerűség jellemzi” (?) „Önmagáról ritkán beszél”, de mert emlékein át mégis saját lelke szól; költészete első sorban saját lelkének, problémáinak tükré (melyik költőé nem az?). Reményiktől elválasztja az, hogy a Reményik költeményeiből *hiányzik* a nő és *hiányzik* a család (?) *Tompa László* Szombati Szabóval együtt a legjellegzetesebbek közé sorolja, de ez jellemzéséből nem derül ki. Ő is magányos, ő is szereti a természetet, mint Reményik és Áprily és van benne családi érzés. „Meggzóllaltatja a székely fájdalmat, néha tulságosan székelykedőn (mikor és miben látja ezt a székelykedést a szerző?) „Ujat, feltűnő egyénit itt (t. i. a családi érzésnél) sem ad”, de „mindent összevéve Tompát az erdélyi líra komoly értékei közé számíthatjuk”.

Szombati Szabó Istvánról, akinél hasonlathalmozás, nyelvi szinpompa egyik főeszköze kifejezéseinek, azt olvassuk, hogy „nem szereti a selymes szavakat. Nyers és kemény...” Vagy Bartalis Jánosról, aki primitívsege, természetszeretete, naív őszintesége mellett a legszibbemarkolóbfé néhány háborus verset írta az emberi nyomorúságról és szenvedésről”, hogy: „csak egy szín hiányzik költészeteből: mások szenvedésének a rajza”.

Nem járnak jobban a esztétikai jellemzésekkel a prózairók sem. A regényt a falusi, városi és történeti regény beosztásában tárgyalja. „A Szabó Dezsőtől ihletett falu-rajongó (?) mozgalom kétségkívül ép oly hatással volt parasztreényeket író költőinkre mint maga az élet, amelytől regényíróink nagyrésze távol élt (?) ...Parasztp problémáik nagyrészt nem a való élet megfigyelésének költői feldolgozásai, ha-

nem egy elképzelt való többé-kevésbé hihető tükörképei. És hogy ez mennyire így van, azt igazában csak akkor láthatjuk, ha az írók által feldolgozott parasztproblémákat a való élettel összehasonlítjuk.” Csak állít, de nem bizonyít, nem hasonlít össze. – „Az erdélyi irodalom nagy parasztrehányei és elbeszélései (Berde, Szabó, Gulácsy, Nyirő, Tamási stb.) csak kis részben foglalkoznak a parasztság szociális viszonyaival: a földnélküliséggel, kivándorlással, a nemzeti elnyomással, a parasztság különböző rétegeinek egymásközötti harcával, ehelyett a birtokát veszített grófort vagy gentryt siratják és a parasztproblémát egy szimbolikus jobb jövő költői megcsillogtatásával *vélik megoldani.*” (?) Kérem a szerzőt, szíveskedjék nekünk megmondani, hogy Nyirő és Tamási mely regényében vagy novellájában siratja a birtokát veszített grófort? „A városi regény sokkal több problémát ölel fel, mint a falusi” (?) „Az élet gazdag adottságával szemben” legtöbbször a városi életnek nemzetközileg fémjelzett gyári kliséi szerepelnek Ligeti, Kacsó, Szántó, Kádár, Kemény, Kisbán, Károly S. regényeiben. Alig-alig szálltak le abba a mély bányába, ahonnan az erdélyi magyarság hatalmas városi rétegei gazdag nyomortémáiból meríthettek volna.” – Nem próbálok cáfolni. Csak megjegyzem, hogy az itt felsorolt Kacsó Sándor: Vakvágányon c. nagy regényében, (melyet szerző említésre époly kevéssé tart érdekesnek, mint a parasztrehányénél Tamási: Ábel a rengetegben-jét) „a kidobott tisztviselők, a jobb életet követelő munkások, a nyomorban élő magyar diákok szomoruan változatos és színes életéből” (amiket szerző mind hiányol) bizony nagyon sok mindent kifejez, s amellet a falu szociális kérdéseiből is.

Szempontjaira rátérve mindjárt ki kell emelnünk azt a nagy érdemét, hogy az irodalmat nem az élettől elvonatkoztatva, hanem annak szerves jelenségeként óhajtja tárgyalni, s rajta keresztül az egész erdélyi magyar élet szintézisét adni. Mi, akik az irodalmat is az egész erdélyi magyarság szempontjából, mint annak egyik legfontosabb életfolyamatát nézzük, melegen üdvözljük ezt a szándékot épen ma, mikor irodalompolitikai tévedések az erdélyi irodalmat elszűkítéssel és elgyökértelenedéssel fenyegetik és amikor ezek a törekvések az adottságaink mély valóságát kifejező erdélyiséget kisajátítani törekedve, azt önáltató üres jelszóvá kimpromittálják, s így öntudatunk egyik pillérét kezdik ki. Ha Jancsó Elemér szándékát tudományos alapossággal és tárgyilagossággal tudta volna végrehajtani, tanulmánya felbecsülhetetlen tisztító hatást ért volna el. Sajnos, a megvalósításba olyan hibák csúsztak be, amik ezt a hatást tévedéseikkel szinte közömbösítették.

Ellentmondásai és tévedései gyökérokai után kutatva, a baj forrását abban látom, hogy folyton hangoztatott szociális szempontjai ellenére is az irodalom társadalmi szerepét teljesen félreérti. A parasztrehányekről írja ironikusan, hogy írók a parasztproblémákat így *vélik megoldani.* A parasztrehányeknek vagy az irodalomnak tehát az a feladata, hogy a paraszt vagy más problémát gyakorlatilag megoldja? Mit ért problémamegoldás alatt? A földnélküliség, nép-

betegségek, egyke, stb. társadalmi, gazdasági és egészségügyi kérdéseit csak társadalmilag, egészségügyileg és gazdaságilag lehet megoldani. Az irodalom legfeljebb *lelki* indításokat adhat a megoldásra! Megoldotta-e pl. Reymont a lengyel paraszt problémáját? Vagy mondjuk Dosztojevszky vagy akár Gorkij az oroszét? Van Reményik Sándornak egy verse „Kenyér helyett,” a címe és a „Változtasd a köveket kenyerekké” bibliai mondásra épül fel. A világnézeti költészetet követelőkhöz szól. Fülébe eljutnak a nyomor hangjai és ő tiszta szívvvel, igaz akarattal a hegyeket is kenyerekké változtatná, hogy legyen mit enniök. De *nem teheti*. Erre nem képes. Ő csak virágot adhat, s azt odaadja vigasztalásul szegénynek, gazdagnak egyaránt. Kenyér helyett. Mély értelmű vers. A költészet társadalmi területét szabja meg. És ehhez a vershez azt a megjegyzést fűzi Jancsó Elemér: várható még tőle sok-sok lélekvirág, amit azoknak nyújt, akik azt „kenyér helyett” „el *tudják* és el fogják fogadni”!

A líráról szóló könyvecskének van egy érdekes jó fejezete („Uj utak keresése”), mely azokkal a költői irányokkal foglalkozik, amelyek munkásmozgalmak költői alátámasztásai akartak lenni. Olyan elveket tartalmaz, amiket ha Jancsó Elemér komolyan magáévá tett volna és komolyan alkalmazott volna, elkerülte volna írásának legnagyobb hibáit. „Az irodalom minden esetben (?) hű kifejezője a társadalmi küzdelemnek, mint tudatosan vagy öntudatlanul hátráltatója vagy előkészítője annak” mondja, s aztán ismerteti az aktivizmus stb. törekvéseit a munkásmozgalmakkal kapcsolatban. Hogy fogadták a munkásmozgalmak és a munkások ezeket a törekvéseket? „A munkásság, amelyért a harc folyt, bár Kassákék célkitűzéseit helyeselte... a termékeit a legnagyobb propaganda hatására se tudta átvenni, magáévá tenni.” Az orosz és német aktivisták mindenáron szerették volna költészetüket a marxista társadalom hivatalos irodalmának elismertetni. De úgy Lunacsarszki, mint Lenin lekcicsinylőleg nyilatkoztak az „aktivizmus”, „futurizmus” és a többi „izmusok” költői és propaganda értékéről. *Nagy költői egyéniség hiányában* pedig komoly olvasóközönség sohase támogatta költészetüket.” Később pedig megállapítja: „a munkásmozgalmakat éppennyi rossz „forradalmi” költő kompromitálja verseivel, mint amennyi „hazafias” poéta ül a polgári megmozdulások nyakán”. Szóval: a szocialista költészet értékét is az adja meg, még „társadalmi” szempontból is, ha tényleg művészet az a költészet, átélt és kifejezett *élmény* és nem szándékolt, tudatos akarat műve.

Milyen nagyszerű eredményre jutott volna, ha ezt a gondolat-sort végiggondolja s következményeit logikusan végigalkalmazza! Elsősorban is: *külön választotta volna az alkotás lélektani folyamatát a kész mű hatásától* (és társadalmi hatásától is), mely két különböző, külön törvények szerint élő, egymással csak érintkező folyamat. Az írói alkotás leglényege: öntudatlan asszociációk ösztönös kapcsolata. A művész azt, amit ösztönösen a maga problémájának megérez (csak ez lehet művészi tárgy), kifejezni kényszerül. Az ösztönös mag: az u. n. tartalom és a magatartás az étellel szemben: ez az író legbel-

sőbb adottságaiból, egész biológiai (átöröklött) testi és lelki voltától függ. Ehhez csak a formábaöntés, a kifejezés állapotában járulnak tudatos elemek; az irodalom akkori műformai szokásai, az író gondolatai stb. Az így megszületett műnek felmérhetlenül sokféle hatása között egyik igen fontos hatása a társadalmi. Minden kornak van irodalmi szükséglete. Minden kor vár valamit irodalmától és akar valamit általa. Amit vár, az sokszor a saját lelkirtartalma kifejezése, máskor éppen annak kifejezése, ami öbelőle és korából *hiányzik*.

A mű aszerint hat, ahogy különböző pillanatban találkozik kora vágy- és akaratregzéseiével. De ez a hatás már nemcsak a műtől függ, hanem a korától is. Nagy művek, amelyek évszázadokra megörökítettek egy-egy korszakot, annak régmúlt társadalmi kérdéseit is és valamit kifejeztek az örök emberiből, *saját korukban* guny és megvetés, vagy éppen közöny és felejtés martalékai lettek. És társadalmilag, vagy politikailag hathattak korokban olyan írások, amelyek véglegesen meghaltak az elmúlt kérdéssel együtt, amelynek tudatos propagálói voltak. Mert végső fokon és időben távolodva, *az embert igazán csak az érdekli, ami állandónak felismerhető emberi. A társadalmi kérdésekből is az, ahol ennek az emberségnek társadalmi akadályairól van szó.* Mert a társadalom az embernek csak az egyik lelki frontja. Mindenség, természet, önmaga: mind olyan örök harcterek, amelyeken az ember a kőkorszaktól a végső elmulásig birkózott és fog birkózni. A korok mindennapjainak *csak akkor* fontos kérdései közé elmerült embert a művészet, az örök harcok harcának állandó folytatója, az emberiség metafizikai szerve figyelmezteti, éleszti és emeli magasabbra. *És ez olyan társadalmi funkció, ami pótolhatatlan. Ezt a legmélyebb társadalmi funkcióját azonban csak ösztönösen végezheti el.* Mihelyt tudatosan keres (és nem megérez!) társadalmi feladatokat, mihelyt nem a maga lelkiismerete, hanem külső szempontok, közönségizlés, politikai vagy világnézeti programok értelmében ír, legmélyebb személyi és legmélyebb társadalmi (emberiségi) hivatását adja fel.

Érthetetlen, hogy Jancsó Elemér egy ismertető és spinozai objektivitást ígérő irodalomtörténeti munkában lírikust, prózairót egyaránt arra biztat, avval hiányol, amiatt ítél meg, hogy nem fejeznek ki úgy és olyan szociális tartalmat, ami természetükből, élményeikből nem jön! Aminek kifejezése tehát szándékolt, tudatos és nem művészi munka lenne! Holott a szándékolt, tudatos írói alkotást úgy is, mint „hazafiast”, úgy is, mint szociálist, úgy is, mint vallásit, elítéli! És hiányolja a szociális szint az erdélyi lírában, holott a legtöbb lírikusnál a saját értelmezésű szociális témákat is megtalálja!

(Egyáltalán: lehet-e valakit akár „jobboldali”, akár „baloldali” – ezek mind nem tudományos jelzők! – szempontból megítélni, más-ként mint saját lelki lehetőségei alapján? Hiszen akkor nincs nagy művésze a világnak, mert *mindent* senki sem fejez ki, csak egy-arcát az életnek. És ami nem ő, az mindenkiből hiányzik!)

III.

Amikor az erdélyi irodalmat burkoltan az ő általa értett társadalmi funkciójának feladásával vádolja, nem veszi észre, hogy az erdélyi irodalom feladata egész itteni és mai, de ezer ősi gyökértől meghatározott életünket, *annak társadalmi kérdéseit is a magunk módján, a magunk látásával kifejezni!*

Az erdélyiség iránt ellenszenvvel viseltetik, ami egyéni felfogás. Itt is hiányolja költőinknél (Reményik, Áprily, Szentimrei stb.), hogy erdélyiségük „csupán költői”, „hangulataik szerint változó”(?) s gu nyosan elhelyezett időzőjelekkel támadgatja az erdélyiséget, de meghatározni ő sem határozza meg, holott ő irodalomtörténész és nem költő. Bizonyos, hogy mint minden eszmének, úgy az erdélyiségnek is vannak haszonélvezői. Egészséges és igazságos kritikának, ezeket kellene nevének neveznie. Ha ezt megtámadhatatlan tudományossággal és alaposítással tette volna, tanulmányával mindenkit hálára kötelezett volna, akinek az erdélyi irodalom fejlődése szívügye. Akkor azonban az erdélyiséggel való visszaéléseket s az *irodalompolitika hibáit el kellett volna különítania az eszmei erdélyiségtől*. Tudományos feladata az lett volna, hogy külön ismertetve mindkettő fejlődését, véleményét is külön-külön mondja el róluk. Ő mindezt – sajnos – nem teszi, csak maliciózus megjegyzéseket küld egy láthatatlan (általunk nem látható) Ellenfél címére.

Az az érzésem, hogy magát az eszmét sem látja jól. A Nyugatbeli cikkben Adyról megírja, hogy „erdélyi, magyar és emberi”, mégis később az egész lirát az „adyzmus és a transilvanizmus keverékének” mondja (egyiket sem határozva meg) amiből az értetődnek, mintha ez a kettő ellentétes folyamat lenne. És az erdélyi irodalmat egyszerűen a „Nyugat folytatásának” könyveli el (hogy ezzel is bizonyítani próbálja az erdélyiség s a saját gyökereiből kinőtt 1918 utáni erdélyi irodalom jelentéktelenségét.) Közben pedig itt sem jellemzi a Nyugatot s nem bontja szét három nagy összetevőjére, hogy aztán megmutassa: *ebből a háromból mit folytatott az erdélyi irodalom!*

A Nyugat három összetevője: 1. Ady, Móricz Zsigmond és Tóth Árpád új magyar művész életszemlélete; 2. Babits-Kosztolányi stb. műfordítói és a nyugati lírai áramlatokat közvetítő tevékenysége, ide tartozott a fiatal Szabó Dezső francia líra-közvetítése is pompás tanulmányaival és 3. Ignotusnak, a pesti zsidóság radikális részének életszemlélete. *(Az u. n. októberi forradalomhoz csak ez utóbbinak volt lényeges köze.)* Nem lát szerves vonatkozást abban, hogy Ady és Móricz partiumiak, hogy Szabó Dezső pedig épen belső erdélyi? (Sulyos hiba, hogy Szabó Dezsőnek az erdélyi irodalomra gyakorolt hatásától nem ír.) *A mély gyökerek azonossága köti össze Adyt és Szabó Dezsőt az erdélyi irodalommal és nem a műformai és egyéb nagyon is vitatható hatások. A közös folyamat: egy új magyar életlátás kifejezése, az alföldi lélek mellett az erdélyi lélek megszólalása.* És ez még racionálisan és szigorú tudományossággal is kimutatható. Ma már létezik a nadelizmus, mely a tájak, vidékek befolyását kutatja az irodalomra. A történelmi materializmus szemlélete szerint a gazdasági adottságok meg-

határozzák a lelkiséget. Erdély nem egy állandó földrajzi gazdasági adottság? A lélektani irányok szerint a faji és egyéni átöröklés továbbvisz, bizonyos lelki magatartást, kifejezés módot, ami sajátos. És fajták sajátosan (bár nem tisztán) tartoznak ilyen vagy olyan lelkialkathoz. Hogy pedig sajátos történeti körülmények és népek tartós együttélése valamennyiük arcvonását módosítja, s közös vonásokat is ad nekik, azt viszont minden néprajz, népművészet bizonyítja.

Mindezekkel az erdélyiség fogalma mögötti valóság mind kutható és meghatározható. Sajnos Jancsó Elemér nem használja fel ezeket a tudományos módszereket. Más módszert sem. Nem kutat, holott, ha ezt tenné, ezzel a „jelszavas” erdélyiség mögött megtalálta volna a mélyebb, mindigvaló erdélyiséget.

És azt, hogy ez az erdélyiség, ez az újnak tetsző, de ősi életlátás legősibb formájában a legeredetibben megmaradt tömegünknel a székelységnél van meg. Nyirő és Tamási nagy értékei csak indulásai egy olyan folyamatnak, ami az erdélyi irodalom eredetiségén túl új irodalmi, lelki érték, új életlátás. A Nyugat tanulmány legnagyobb fogyatékosága, hogy erről: a „székely irodalom” kérdéseiről még csak nem is beszél.

Holott legalább az ebbe a vonalba eső letagadhatatlan irodalomtörténeti tényeket is fel kellett volna sorolnia. Hogy az 1918 utáni kialakulásban mekkora, sokszor döntő szerepe volt a Kaláka-csoportosulásnak (Benedek Elek, Paál Árpád, Zágoni, Nyirő, Szentimrei, Kós) amelyhez az első néplap, a gyereklap, a politikai aktivitás és (másokkal együtt) a Napkelet alapítása fűződik. Hogy 1924-ben a Szépmíves Céhet, mint független kiadóvállalatot ők alapították. Hogy 1924-ben Haladás címen az első erdélyi irodalmi egységet létrehozták. Hogy 1927-ben az irodalom és nép máig egyetlen közvetlen kapcsolatát ők teremtették meg. Hogy az ifjúság kérdését leginkább ők érezték, haláláig ezt munkálta gyereklapjával a Cimborával Benedek Elek. Hogy az anyagilag-szellemileg egyaránt független, a székely gondolatra támaszkodó erdélyi irodalom az ő elképzelésük. Hogy az ifjúság legelső szervezett megnyilatkozása, a Tizenegyek antológiája 1923-ban emellé a gondolat mellé állott elsőnek stb. stb.

Az irodalomtörténeti igazságon és hasznos irodalompolitikai tanulságokon túl eszmeileg is talált volna itt valami nagyon fontosat: a *korszerűség és igazi erdélyiség mély egységét*. El lehet felejtetni azt pl. hogy Sipos Domokos milyen szociálisan tudott egy *történeti* témát, 1437-i parasztfelkelést megírni a *Vajudó Időkben?* Vagy Nyirő néhány novellájában és Tamási az Ábel trilógiában? És *ez nem szándékolt szociális irodalom! Ez ösztönös művészet, mely ösztönösen megéri és a maga módján, a magunk módján ki is fejezi kora s népe emberi mondanivalóit*. Annak a példái, hogy a sajátos és a korszerű nem ellentétek, de egymás természetes következményei, s *csak az erdélyiségen át lehet eljutni korszerű kérdéseink sajátos, a magunk módján való kifejezéséhez*.

Sajnos, a Jancsó Elemér írásaiból az látszik, hogy mindezeket nem veszi észre. Elejti Kósnak erdélyi jelentőségét is (Varjúnemzet-

ség és Országépítő), ilyen szempontból Makkai Sándorról sem beszél. Pedig náluk meghatározást is talált volna az erdélyiségről. És a líráról szóló könyvben, amelyből kifelejtí a tragikusan elhalt Sipos Domokos megrázó verseit, Szentimrei Jenőről ezeket a sorokat tudta leírni ref. középiskolásoknak: „Apolgári radikálizmus bukása után ő is visszavonul. A Helikonnál nem tud vezetőszerpéhez jutni, ezért a székely írókat szervezi, s próbálja általuk ébrentartani a radikálizmus hanyatló, fonnyadó erejű eszméit.(?) Azután, mint az „Ellenzék” főszerkesztője visszavonul és néhány év alatt nagy változáson megy át A felnővő „baloldali” ifjúsággal a legélesebben szembeszáll(?) stb... Ez röviden Szentimrei írói pályafutása.” E mondatokban zsúfoltan hemzsegő tárgyi tévedésektől eltekintve, keményen vissza kell utasítani a beállításban rejlő lealázást, mint igazságtalant azzal az erdélyi íróval és irodalomszervezővel szemben, aki a legtöbb harcot vívók, legtöbb áldozatot hozók, s elveik mellett mindig kitartók közé tartozik. És akinek a haladó erdélyi magyar ifjúság nagyon sokat köszönhet.

Mindezeket összefoglalva ebben a két írásában eddigi tudományos mestereitől: a Pintér–Császár Elemér pozitivistá irodalomtörténeti iskolájától és a szociológiából csak a jelszavakkal és a hibákkal találkozunk. Hibáit talán maga is érzi, mert a líráról szóló kis könyv utószavában leszögezi, hogy: „sem terjedelmében, sem feldolgozási módjában nem azonos” készülő erdélyi irodalomtörténete hasonló fejezetével.

Hinni akarom, hogy készülő irodalomtörténetében az erényeiket fogja felhasználni: az adatgyűjtő pontosságot egyfelől, a szellemi élet gazdasági összefüggéseinek tudományos kutatását másfelől. Felbecsülhetetlen fontossága lenne szellemi életünk szociológiai megírásának is, mégha tudományos egyoldalúságait is átveszi. De szerintem a problémáink legmélyét sem egyik, sem másik módszerrel teljesen nem lehetne kifejezni. Új módszerek is kellenek, s az előbbieket szintézise. Ehhez azonban tárgyilagosan, ellenszenvét legyőzve kellene megközelíteni az erdélyiséget. Akkor nemcsak adataival, de szempontjaival is értékes és hasznos munkát fog jelenteni készülő nagy műve az erdélyi magyarság számára.

Jancsó Elemér író, olvasót sokszor biztat írói bátorságra, bátor szembenézésre. Neki kötelessége tehát, hogy önmaga mostani hibáival is szembenézzen és leszámoljon. Erre műveltsége is, tehetsége is, jószándéka is kötelezi. Ezt várjuk és reméljük tőle, hogy régi várakozásunkat igazolva, s mostani csalódásunkat megcáfolva tudományos életünk egyik legkomolyabb értékévé fejlődhessek.

IV.

Egy ponton azonban nagy igazat mondott a Jancsó Elemér tanulmánya. Ott, ahol arról beszél, hogy az erdélyi irodalom olvasórétege mily kicsiny, s ez is elszűkülőben van. (Nagy kár, hogy ezt is belekeveri olyan frazeológiába és olyan be nem bizonyított megállapításokba, mint hogy az erdélyi irodalom – középosztály-

irodalom, polgári irodalom, a középosztály életfelfogását, kérdéseit fejezi ki és támasztja ideológiailag alá). Helytelen feltálatlásának azonban a lényegét nem szabad elfelejtetnie: a lényegét, hogy *az Irodalompolitika ma nem törekszik az egész erdélyi magyarság: a magyar tömegek „irodalmi beszerzésére”, azaz olvasóközösséggé tételére, hanem megelégszik egy kis olvasó-réteggel és a növekvő magyarországi könyvsikerrel. Milyen kár, hogy az utóbbi pontnál nem mondja ki bátran: bármilyen örvendetes az erdélyi könyvsiker Budapesten, mint a szellemi kapcsolat ténye és egy új magyar lelkiség élesztője, a független, a sajátos, az erdélyi magyarság életfolyamatait végző erdélyi irodalom feladatát saját közösségével az erdélyi magyarsággal szemben csak úgy tudja teljesíteni és az egyetemes magyar szellemiségnek csak úgy képes új magyar lelkiséget adni, ha anyagi gyökérzete tulnyomólag és döntően az erdélyi magyarság nagy tömegeibe tud kapaszkodni. Ellenésében a hivatásától való eltávolodás eszköze lesz minden nem erdélyi anyagi könyvsiker, amely az olvasóitól mindig befolyásolt irodalmat saját feladataiban való elmélyülés helyett külső közönség-izlés és vágy kiszolgálása útján téríti el belső, itteni hivatásától és annak lényegétől: a független szellemű erdélyiség szolgálatától.*

Az erdélyi magyar irodalom előtt ott áll a parancs: kimenni az erdélyi magyar tömegekhez! És a kérdés, a minőségi és tömegirodalom kérdése nagyon bonyolult. Lehet-e súlyosan elmarasztalni az erdélyi irodalom-politikát, ha tudjuk, hogy pl. a Nyugat nagy szellemi forradalma is az intelligenciának milyen szűk rétegében zajlott le és Adyól vagy Móriczból is milyen kevés jutott el magához a néphez? A tömegirodalom ura ma a ponyva. Ahol azonban az irodalom olyan fokozott életfunkciót tölt be, mint Erdélyben, nem nézheti szó nélkül, hogy megmaradásunk létalapjának, a falunak szellemi táplálékai sem színvonalban, sem tartalomban nem adnak semmit (sok esetben éppen az ellenkezőjét annak), aminek az erdélyi magyar nép szellemi táplálékának kellene lennie. Az erdélyi magyar falu pedig szomjas. Olvasni akar. Ez a szükséglet kielégítést követel. Jaj nekünk, ha ez a kielégítés nem az egyedül lehető egészséges módon történik meg! Kulturális szerveink valamennyiét felelősség fogja terhelni az ezutáni mulasztásokért, de az irodalomnak, ha az erdélyi magyar életakarát művészi kifejezője akar maradni (és sajátos létjogát csak ez adja meg), a maga nagy részét ki kell vennie ebből a munkából. Mert folytatódása, megmaradása biztosítéka csak az, ha a magyar falu kívánni fogja az új lelkiséget, a vele egyazonos életlátással életét kifejező erdélyi írást.

V.

Végül: de nem utolsó sorban, az irodalmi utánpótlás kérdésében is valamit tenni kell. Az ifjúság magyar irodalmi tudása – pályázatunk döbbenetesen mutatta – nagyon sekélyes. Saját hibáján kívül, hiszen lehetetlenül tulterhelve is néha megható buzgalommal olvasnak el mindent, ami kezükbe jut. De mi jut a kezükbe? *És ki*

gondoskodik arról, hogy legalább a felbukkanó új írótehetségek kezébe tényleg odajusson az, amit a magyar és erdélyi szellem legjobbat alkotott?... Van-e ma valakinek programja a fiatal írók ilyen nevelésére? Én nem tudok róla. A fiatal írók magukban vannak. Problémájuk nem egy-két közepees kötet megjelentetése. *Probléma az, hogy legyen erdélyi magyar irodalom a ma még javakorban és virágzásban levő írók halála után is!* Hogy a ma erdélyi írója átadja lelki és műveltségbeli tartalmát annak, akinek azt tovább kell vinnie.

Belegyökerezni a népbe és folytatódni az ifjúságban: ebben látom az igazi, a független, az új magyar lelkiséget adó erdélyi irodalom jövő problémáját. Sorsdöntő kérdés ez irodalmilag is, közösséggileg is. Irodalmilag: az eddig elért eredmény félbenmaradása, új fejlődés lehetetlensége fenyeget, közösséggileg pedig a nyelvi megmaradás egyik legsúlyosabb eszközének kihullása, ha az erdélyi irodalom nem találja meg régi hősi lendületét, hogy ezzel a két életbevágó kérdéssel meg tudjon birkózni.

László Dezső: A siető ember.

(Az Erdélyi Fiatalok kiadása.)

Írta: Vita Zsigmond.

Zrinyi, a költő, Bethlen Gábor, Eötvös József báró, Szabó Dezső és maga a magyar történelem küldi üzenetét a mai erdélyi magyar életnek a László Dezső könyvének keresztül. Az üzenet rég elhangzott és el is jutott Erdély legkülönbözőbb részeibe, mert nem egy embernek az elmélkedéseit tartalmazta, hanem egy új nemzedék viaskodott benne önmagának, magyarságának, kötelességeinek tisztán látásáért. Amikor most, hónapok múlva írunk erről a könyvről, mégis legelőször egy szomorú jelenséget kell megállapítanunk. Az a rosszindulatú hallgatás, amivel az erdélyi sajtó fogadta ezt a könyvet, azt mutatja, hogy az erdélyi magyarság és annak éppen hivatalos közvéleménye nem akarja tudomásul venni azt, hogy itt egy új nemzedék új látása nyilatkozik meg, amely előítéletektől mentesen akarja megérteni nemzetét multját és így új alapokra fektetni a jelenét. A László Dezső könyve serkentő könyv, amit a nemzet életéért égő aggodalom íratott meg, de nemcsak ez a jelentősége, hanem az, hogy egy egész nemzedék keresi benne életének, nemzetének helyét, erőt, hivatását. Hogyha nem tenne egyebet, mint rámutatna arra a nemzeti felfogásra és arra hitre, amelyre ez a nemzedék a maga létét és munkáját alapítani akarja és amelyből erejét, célját merítette, már akkor is foglalkozni kellene vele, mint az idők változásának érdekes bizonyosságával. De a László Dezső könyvében nemcsak ez a szándék érdemli meg az elismerést, hanem az a tudás, amely a felfedezett szellemiségeket eleven egységben állítja elénk.

László Dezső a prófétai egyéniségeket keresi, hogy általuk: önmagára és kötelességeire ébressze életét. Benne is az az eszme lázában égő, mindig mozgatni, ébreszteni akaró egyéniség él, amely minden eszközt felhasznál arra, hogy a maga cselekvő magyar keresztényiségéhez vezessen. A történelem és az irodalom is ilyen eszköz. Nyilvánvaló, hogy László Dezső nem higgadt történész, vagy esztétikus, hanem pedagógus. Ez magyarázza meg elfogultságait, amelyek különösen a *Falu jegyzője* és az *Elsodort falu* összehasonlításánál ütköznek ki. Itt gondolatmenete erőltetett lesz és egy tétel kedvéért a részletkutatásokat elhanyagolja. Ugy érzem, hogy László Dezső sokszor már előre megállapítja magának egy-egy egyéniség, tanulságait és ehhez alakítja magának az egész tárgyalandó anyagot. A történelmet csak azért tanulmányozza, hogy a jelent megértse és nem veszi észre, hogy így önkénytelen is elveszíti a szükséges tisztánlátást. A Zrinyi-tanulmány nagy átérző tehetséget, szintétikus, megelevenítő látást mutat, ha mélyebbre és a részletekbe hatol, milyen szépen kikerekedett volna az egész könyv tartalma! Az esztétikusnak és történetírónak is úgy kell szembeállani az anyagával, mint a gyermeknek, akinek minden új és meglepő és ezért szomjas kíváncsisággal viszi be magába az élményeket. László Dezsőnél a pedagógus célzat elnyomja ezt a mindig friss kíváncsiságot, ez ellen kell küzdenie, hogy a megformált elvek ne korlátozzák a kutatás lázát.

Henczhidától Bonczhidáig...

Irta: Ifj. Parádi Ferencz.

Szék hétszáz évvel ezelőtt nagyváros, ma község lehetetlen utakkal, a kincskeresőknek bámulatos dolgokat rejteget. Só-bányái száz esztendeje bedöngölve, vámja lényegtelen, fürdőjébe csak községbeliek járnak, néhány kilométeres taván a vadmadarak százai mint gyermekmesékben pajzánkodnak a felkelő napon. Semmi új tehát, semmi nagyvilágszerű, minden az eldugottság pókhálóját hordja tapadós széki sárba ágyazva, fáradt homlokán. De a tavi náddal fedett házacskák rejtekéből az őserő csodálatos harmoniája árad.

Egész mindegy, hogy kint az élet zárt sorokban felvonuló sajtó, tikkadt munkásokat vár, hogy gyilkos éle van a mindennapnak, hogy a létezéshez másokat kell a kenyértől elverni, itt a századok sora folytatódik a hétköznapiakon is, nemcsak a templomi menetben, mely talán másutt is megőrizte a mult cicomáit. Itt költöttségeket, de gyakorlatot, tapasztalatot is hagyott a mult, az elvett jogok után elvehetetlen életakarat maradt vissza.

Vasárnap komoly férfifejek, tisztas asszonyok, szálás legények, kúnarcu lányok inkább méltóságteljes, mint pazar ősi viseletben töltik meg a tatárjárásokverte templamudvart, ahonnan az apákról

maradt sorrendben indulnak helyeiket elfoglalni az öreg, háromhajos templomba. Az istentisztelet alatt megkapó képet alkot az ülő embercsoportok festőisége. Lélekkel telik meg a templom minden zuga. Templomozás után a községi közigazgatás fontos szerve a dobos jelenik meg, s a lassanoszladozók között kihirdeti „kit ami illet”. Délután táncra perdül a fiatalság s fürge lábakkal járja a pergőt, s a magyart”, különleges széki zenére, a Dúd-ra.

A hétköznapnak is megvan a maga sajátsága. A főútvonal-tól messzeeső község terményeit nehezen tudná értékesíteni, ha nem lenne erre kellőleg megszervezve. Számos család él a termények értékesítéséből, már hosszú évtizedek, talán századok óta, s valóságos társadalmi rend alakult ki ezekből a családokból az úgynevezett *szedők*-ből. Valami ősi szövetkezetszerűség rejtőzik a rendszer mögött, melyet a kényszerűsége könnyíteni akaró józanság hozott létre.

Az iskolák elég népesek, habár ilyenkor a gyakorlati szellemű gyermeksereg szívesebben megy ki az erdőre „*Barabojt*” szedni, melyért kevés pénzt lehet kapni. Vagy ha másért nem, bár azért, hogy igaza legyen Mikszáth Kálmánnak, aki a különösnevű gyökert, mint erdélyrészi sajátságot emlegeti, amit gyerekek gyűjtenek legszívesebben.

Ha a százados templom jórészben ép gazdag freskódíszével, a népszokások sajátos erejükkel és zamatukkal a mult emlékeiként megőrzött sóstó, sóórházak és történelmet rejtegető határnevek tulzott igényeinket nem elégítenék ki, a művészi, a hagyományos, az ősi és eredeti oly erős megnyilatkozást nyer Szék népművészetében, hogy a szakértő is csak csodáló szemmel állhat meg, s messzevidéken nem találja egyenrangú párját.

A varrástechnika maga is különlegesség. A „*Minden embervarrását*” használják fel párnáikon és abroszaikon. Ezeken egyedüli szín a piros mindaddig, míg az asszony összes lányait férjhez nem adta. Akkor piros és kék fonállal vegyesen kivarrrják az úgynevezett „*Kontyolóabroszt*” s azontul az egyedülmaradt anya csak kék színnel varr. Törülközőkbe s konyhai ruhákba ezelőtt is beleillik a vegyes fonál, de ezeket „*Uniós*”-nak hívják. Mintáik hagyományosak, s nagyon változatos formájuk. A több, mint huszféle alapminta ízléses társításából új és újabb változatok állanak elő. A minták elkorsosulása ellen meglepően fejlett művészi ízlés védi meg Szék népművészetét.

A multban, századok előtt, amikor még város volt Szék és a közeli hegyoldalak teremték számára a ma már csak nyomaiban fellelhető sárga nedüt: a bort, az ott tartott nagy multságok még a messze vidékek képzelőtehetségét is izgatták. A magyar mesevilág épen megőrizte a nagy dinom-dánomok emlékét.

Széket a nagy tatárjáráskor nem tudta bevenni az ostromló tatársereg, megerősített vártemploma miatt. A hosszú ideig tartó szerencsés kimenetelű ostrom emlékére még ma is hagyományos ünepséget tartanak. Szék mellett találunk egy helyet, amit a nép

Hencznek, Henczvölgyének nevez. Itt állott valamikor Henczhida község, a pusztá nevű helyen templom, amit a duló *tatárok a községgel együtt földig leromboltak*. Tizenkét kilométernyire áll még ma is Bonczhida, mely a tatárok keze alatt szintén kipusztult, de később más népekkel betelepült.

Erdélynek erre a hajdan legvirágzóbb területére mondja a magyar mese befejező sora:

...,„És Henczhidától Bonczhidáig folyt a sárga lé...”

U J M A G Y A R S Á G .

Szabó Dezső füzetek 6–9. szám.

Szabó Dezső újra megtalálta önmagát. Feltámadt. Ilyen és ehhez hasonló megjegyzéseket hallottam a Szabó Dezső füzetekkel kapcsolatban. Most előttem fekszik ismertetés végett a négy legújabb szám s arra gondolok, hogy Szabó Dezső mint egykor az „Auróra” és az „Élet és irodalom” lapjain, most is tulajdonképpen egy havi folyóiratot ad, amelyben a magyarság minden életmozdulatát féltő szeretettel kísérő lélek szeizmográf-szerűen rezdül meg az élet minden kérdésére.

Népképviselet.

A Karácsonyi Levél folytatásaképpen a népképviseletről beszél.

Az 1867 utáni politika következtében az állam védő és szerző gépezete lett az ország összes hatalmi tényezőinek, ezek: „az idegen dinasztia, az idegen arisztokrácia, az idegen magas klérus, az idegen ipari és kereskedelmi kapitalizmus, stb”, de kinnrekedtek a magyar munkásság és parasztság milliói.

„Az újlelkű magyar a magyarság örök egyetlen reálítását a magyar munka milliós tömegeiben: a magyar parasztban, a magyar munkásban, a magyar szellemi munkásban látja. Minden más elemet csak annyiban tűr meg, amennyiben ezek az elemek az élet valamely nélkülözhetetlen funkcióját jelentik az egyetlen reálítás számára”.

Az újlelkű magyar megveti a megalkuvásokat, a „kikapcsolásokat”. Ezek a kikapcsolások” rendesen a magyar tömegek életkérdéseinek az elsikkasztását jelentették.

A mai történelmi vajudás sarkkérdését abban látja, hogy miként sikerül „az államot bizonyos uralkodó érdekszövetségek részvénytársaságából átalakítani a munka nagy tömegeinek, a nemzet egész testének védő és szerző gépévé”.

A Francia Forradalomtól megvalósított szabadverseny előnyei

azért sikkadtak el, mert „a megteremtett szabadságok mellé elfelejtették e szabadságokat megtartó biztosítékokat létesíteni”. Így következett be, hogy a szabadság a munka tömegeinek teljesen reménytelen szolgáására vezetett”. A demokratikus fejlődés utjából tehát el kell tüntetni az akadályokat: a szabadságok mellé meg kell alkotni azok biztosítékát is, az egyéni termést kell védelmezni és „olyan új államot teremteni, mely minden intézményében minden percben folytonható történelmi nevelés arra, hogy a nemzet egész tömege állammá, az ország egész teste parlamentté fejlődjék”.

A választójog megszorításával a magyar tömegeket rekesztik ki a politikai életből és a saját sorsuk intézéséből. Az egyenlő választójog kiterjesztése esetében viszont az eredményt meghatározzák: „az egyéni és osztályérdek, a kor divatos politikai hangulatai, a jelelt ügyessége”, ezzel pedig megint csak elsikkadnak a magyarság érdekei. „A népképviselőt oly formáját, amely állandó történelmi nevelést jelent arra, hogy a nemzet egész tömege állammá, az ország egész teste parlamentté legyen, a vidéki parlamentekben látja”. A kerületi parlamentekben „a mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi és szellemi munkáju érdek és sorsközösségek” a számarányuk szerint vennének részt. Ezek a kerületi parlamentek küldenék ki képviselőiket az országos parlamentbe meghatározott programmal (melyet ha nem teljesítenek, visszahívhatók), ezek vitatnák meg legelőször a törvénytervezeteket és a kerület gazdasági, kulturális, egészségügyi, stb. érdekei kielégítéséről gondoskodnának.

Igy „az ország egész történelmi élete, minden intézménye és megnyilvánulása mind szélesebb és teljesebb értelemben volna a nemzet összes szükségéinek, az ország minden adottságának megfelelő egyetemes nemzeti akarat megnyilvánulása.”

A magyar nyelv védelme és a kisebbségek.

Az összeomlás és a forradalmak után az volt a gyökérbaj, hogy nem látta senki a változásokat és a lehetőségeket, melyet ezek nyújtanak az új magyar megépítés céljaira. Így a leghihetlenebb gondolatok verhettek gyökeret: hogy a katasztrófát a kisebbségi, vagy a nyugateurópai nyelvek nem-tudása okozta stb. Az orvosság: megtanulni minden nyelvet s egy modern Babelt rendezni, Megint mások „a pángermánizmus ügyes álarcosai” elterjesztették, hogy „ugy kényszeríthetjük a szomszéd államokat a magyar kisebbségek kímélésére, hogy ha mi a saját külön németeinket egyenként és összesen a fejünk tetejére dédelgetjük, minden elképzelhető jóval és joggal”.

Az ujlelkű magyar tudja, hogy jövőjét csak úgy biztosíthatja, ha „minden percnyi állandó építéssel önmagunkat erősítjük”. Az államnak kötelessége biztosítani, hogy egyetlen magyar gyermek ajkán se aludjék ki a magyar nyelv” és hogy minden magyar gyermek megkapja a magyar nevelést.

Magyarország helye Európában: Keleteurópa.

Először a felvetődő monarchia-gondolattal számol le. „A Monarchia nem volt népeinek akarata, nem volt népeinek életérdeke és ezek a népek nem akarják vissza a Monarchiát”. Egy új egyesülés Ausztriával „kikerülhetetlenül csak azt eredményezné, hogy a feléje rohanó ausztriai németiséggel együtt Németország a legelső alkalmas zökkenésben magához nyelné a magyarságot, Magyarországot is”.

A fenyegető német és orosz veszedelem ellen a Keleteurópai Államok történelmi együttműködését látja kiutnak. Egyelőre táplálni kell a gondolatot és a szomszédos államokkal megkeresni a békés együttműködés útját.

„Az idegen impériumok alatt élő magyar ifjúságnak teljes morális felelősséggel azt ajánlom: igyekezzék a lehető legbarátságosabb szellemi érintkezést létesíteni az illető országok ifjúságával és velük közös szervekben végezze a gondolat terjesztésének, a meggyőzésnek, a megoldás keresésének feladatait”.

A kis nemzetek sorsa.

Mussolini egy kijelentése alapján mind inkább terjed az a gondolat, hogy a „kis nemzeteknek nincsen értelmük, rövid időn belül el fognak tűnni, felszívódnak a nagy imperiumokba”. Ezzel szemben Sz. D. azt állítja, hogy „a megmaradás és előbbrejutás a nemzetek és fajok versenyében mindenképp előtt a fajok lelki képességeitől függ. A szám egészen másodrendű tényező ebben a versenyben”.

Vizsgálva, hogy melyik az a külpolitikai öntudat és külpolitikai magaviselet, „amely a magyarság életére, fejlődésére a legtöbb biztonságot jelent”, azt találja, „hogy nincs magyar külpolitikai közvélemény, hogy a magyarságnak semmi külpolitikai öntudata nincs”. Ez, mint egy használatlan szerv, elsorvadt.

Igy következhetett az be, hogy nem veszik észre a német veszedelmet, „hogy nekünk legelső sorban Németországgal szemben kell a védekezés hatalmas rendszerét kiépítenünk”. „És hogy Németország, mint sorsunkat kezében tartó szövetséges, nagyobb veszély ránk, mint sorsunk ellen törő ellenség”.

„A magyar fennmaradásnak legfőbb biztosítója a Népszövetség gondolatában és az Európa egységét célzó törekvésekben van”. Tehát a magyarság akkor „építi jövője útját”, ha támogat minden ilyen irányú mozgalmat.

„A magyar faj gazdag jövő lehetőségeit a józan ész elemi látása, a logika vitathatatlan kétszer-kettője s a történelem minden mutatása garantálja”. Értékesnek kell lennie annak a fajnak, mely annyi történelmi balszerencse dacára annyi világraszóló értéket tudott ki-termelni. „Ma a legheroikusabb, a leggazdagabb akaratu és hitü, a legszélesebb emberi formája az életnek: magyarnak lenni”.

A huszévesekhez.

A fiatalok kérdésére, hova csatlakozzanak? határozottan felelt

sehova. Az előző nemzedékek meg vannak fertőzve a háboru immoralizáló hatásától. A gazdasági csődöt követő munkanélküliségben kialakult a „munkaképtelen” ember, mely a hatalom körül lézeng morzsáért. Felemeli szavát a „sport-delírium” ellen. „Bandaszellem”-nek nevezi az egyesülési törekvéseket, melyeknél a világnézet, eszme, stb. mind csak árucikk, akiknél az összeállítás az „egyéni étvágy féktelen anarchiája”, „az abszolút egyéni érdek okos cinkosága”. Ezeket látva azt ajánlja az ifjuságnak: „ne szervezkedjete be sehova sem”, de: szervezkedjenek önállóan és higgyenek a „termőemberiség egységében”. „Visszaültetni az egyénbe ennek az egységnek alkotó hitét, visszaépíteni az emberiségbe ezt a termékeny egységet: ez a jövő feladata”.

A falu Budapest.

Budapest a legnagyobb magyar falu. Körülbelül százezerre tehető a falu-Budapest lélekszáma. S ez a tömeg megfosztva az ősi talaj frissességétől, a nagyváros fertőjének van taszítva.

A „gyógyítsd a népet a néppel” elvből kiindulva, népkertek létesítésének a gondolatát veti fel. Könyvtárak, előadótermek, műhelyek, tánchelyek, színpadok, stb. szolgálhatnak a népi értékeknek a néphez való visszajuttatását. Így a „Budapest-erdőben tántorgó magyar falu tömegei mind nagyobb arányban vonatnának el a bűn a betegség lehetőségeitől”, „az ez intézményekben formált lelkek erős munkás sejtjei lennének a magyar pszihének”, művészek és mások jutnának kenyérhez, „az intézmények révén a magyar nép alkotó szelleme, a magyar lélek teremtő szépségei törnének be a beteg és idegen Budapestre”.

Életeim, születéseim, halálaim, feltámadásaim címen megragadó önéletrajzot kezd meg ezekben a füzetekben. Váró György

A Tanu harca egy új magyarságért.

Irta: Vita Zsigmond.

1932-ben egy fiatal magyar kritikus a saját erejéből, teljesen egyedül új folyóiratot indított meg Pesten. Anyagát egyre bővíti és egy év múlva azt írta, hogy példányonként 700 példány fogyott el a *Tanu-ból*. Ez a siker egészen rendkívüli és ezt nemcsak magának a folyóiratnak sulya és ereje magyarázza meg, hanem az is, hogy az utolsó évtizedekben Magyarországon egy olyan fiatal nemzedék nőtt fel, amely tiszta látással vette szemügyre a körülötte fölmerülő kérdéseket.

Ez a sokat kifogásolt harmincas nemzedék adta meg a tulajdonképpeni léalapját a Tanu-nak, mely egy nemzedék kebelén már régóta melengetett állásfoglalásokat, ítéleteket, életideálokat formált meg, a hangos támadások ellenére is.

Németh László, mint kritikus kezdte pályafutását és a Nyugaton elhelyezett irodalmi tanulmányaival vétette magát először észre. Azonban ebben a műfajban még sem találhatta meg igazi kifejezésformáját és kitűzött feladatai szükségképpen más harcmódor felé tolták el. A kritikus és esztétikus pszichológiai kérdések elé kerül először, felül kell emelkednie a témáján, önmagából is ki kell lépnie, hogy higgadtsággal tekinthesse át az egész művet. Németh László azonban harcolni akar az élet egységéért, egy pontban ragadja meg az író, a művet, sokszor külső, a környezettel, világeszmeáramlattal összefüggő szempontból közelíti meg és forgatja ki magából. A kritika így egy-egy ponton mélyre hatolhat és távlatokat mutathat meg, de néha egy ötlet áldozata lehet és nem tudja megmutatni az egészet. Ezért a Tanu a kritikus útján haladt tovább, de hova-tovább egyre kevesebb helyet kapott benne az irodalom, hogy az élet minden kérdése nyomuljon rendre a helyébe. Németh László eltért a *kritikus* zárt útjától, a tudomány minden kérdését az eleven élet hullámzásába helyezte belé, ezért lehetett nagyképű tudóssárral mindjárt felületes kontárkodásnak kicsinyelni le az írásmódját.

A címek sokizű tarkasága valóban meglepheti először az olvasót és a bizalmatlanság gyanujával tölti meg azt, aki csak elvont szaktudományt keres egy folyóiratban. A Tanu azonban nemcsak valóságot kutat és elemez, hanem összefüggéseket mutat ki és egy életideálért harcol, nemcsoda így, hogy a mai Európában, amikor mindenki zárt pártokba és gondosan megformált világnézetekbe menekül a gondolkodás elől, a Tanu-ban saját igazának megerősítését kereste az olvasó. És mivel Németh László nem csatlakozott sem a fascizmushoz, sem a kommunizmushoz, kielégítetlenül fordult el tőle.

Az idősebb nemzedéket megdöbbenhette a Tanu sokfelé ágazó témaköre, mert hozzászórt az élet és tudomány kérdéseinek egymástól szétválasztott elskatulyázásához, az *Erdélyi Fiatalok* azonban, amely mindig a keresést, az erők és helyzetünk számbavételét, világnézetünknek és feladatainknak annak alapján való kialakítását hirdette, csak önmagának igazolását és rokon-törekvéseket találhat a Tanu módszerében.

Mi a Tanu igazi tárgya? „A kora látványa elé kiért ember izgatott tájékozódása.” Ezért fordul a Németh László tekintete egyforma figyelemmel a közel és távolba, multba és jelenbe, az ember és a világ egységét akarja mindezen keresztül megtalálni. Kétségtelen, hogy itt a tudomány nem szerepel öncélként és ezért talán a szaktudós is mindig kifogásokat tehet az eredményekkel szemben, de magyarázó lesz belőle és eleven hatása megnő.

„Az élet nem szellemi és nem anyagi – írja – a mi nyelvünk elemzi szét szellemre és anyagra.” Az emberiség számára ezért olyan világrendet kell teremteni, amelyben az *egész* ember megtalálja kibontakozási lehetőségét és a társadalomban a maga értékéhez méltó helyét. Az ember nem gép és nemcsak anyag, ezért küzd minden olyan rendszer ellen, mely az embert csak ilyen szempont-

ból nézi. „A marxizmus ellen azért küzdök, mert az álló-rendet gépmechanizmussá akarja süllyeszteni s az új nemességet a korlátozottság diszciplinájában tartja.” A Németh László célja pedig éppen az, hogy egy alulról feltörekvő új nemességnek csináljon utat és annak megfelelő helyet biztosítson a nemzet életében.

Az író szerepe már nemcsak a keresésben és tájékoztatásban merül ki, hanem hivatás lesz, amely harcra kényszerít a megtalált igazság mellett. Amikor Németh László azt írja: „az erkölcs: hűség magunkhoz s bátorság hűségünkhöz. Az írónál ez a magunk: a tehetségben előírt küldetés s az erkölcs: az az önfeláldozó hév, mellyel géniusza karjaiba veti magát”, akkor egy Erdélyben már rég átélt hitet mond ki. Ez magyarázza meg, hogy a Tanu utolsó számaiban mindinkább kiszélesedik és programmá is formálódik a nemzetnek való szolgálás parancsa.

A Tanu 1934 februári számában *Mozgalom* cím alatt három cikk van: *Katé, Nemzeti Radikálizmus, Marxizmus és szocializmus*. Mi ennek a mozgalomnak a célja? A nép különböző rétegeit igazán nemzetté egyesíteni, kifejleszteni a magyarság belső erőit, hogy feladatait betölthesse. Közép-Európában. Ez a mozgalom példát mutatva a szomszédoknak, egy középeurópai szövetség előfeltételeit kell, hogy megteremtse. A *Nemzeti szocializmusban* a nemzetgazdaságtan alapelveit is lefekteti. Irányelveket és életideálokat kapunk, amiket politikusok és tudósok kell, hogy kidolgozzanak. Olyan kollektív társadalmat akar felépíteni, amely az egyéni kezdeményezésre épül. Ezért a „tömegmunka az államé, a minőség-munka az egyéné.” A minőség-munkáé, a minőség-iparé, mezőgazdaságé a jövő, amelyben az ember újra eszközévé tudja tenni a gépet. „Az új élet-ideál: művészi, azt akarja elérni, hogy azon, amit az ember kezébe vesz, amivel körülveszi magát, rajta legyen lelkének a nyoma.” Hogy ez az ideál megvan, és mint a materializmuson felépült szocializmus ellenhatása, a szellem és az értelmiségi osztály mai mostoha helyzetében mind nagyobb erővel tör fel: az kétségtelen, de hogy a valóság mit fog belőle átvenni, azt még nem lehet tudni.

A Tanu utolsó számában már gyakorlati feladatok elé érünk. Az egyik a népművelés, mely az östehetségek kiművelését, a népkultúra kifejlesztésének és így az igazi emelkedés útját keresi, ehhez kapcsolódnak szervesen a magyar rádió feladatai. A rádió feladata, hogy a „hagyomány által ébrentartott magyar öntudatra, mint csontvázra, a nemzeti önismeretet rakja fel húsul.” A romantikától megtisztult nép és falumunkáért küzd Németh. A nép nem öncél, hanem része a nemzetnek, amelyet az őt megillető helyre kell juttatni.

Németh László egész eddigi munkásságát is csak ebből az egységes szempontból ítéltjük meg. Nyugtalan érdeklődése nem engedi meg egy-egy tudományos kérdés teljes felépítését. A jelen erővonalainak kutatásában és összetevésében azonban határozott és biztos az ítélete, építés és alkotás az írása. *Egy nemzedék förlágaskodása ez a jövőjéért, eszményei megvédéséért*. Harc egy magyarabb és teljesebb élet megalapozásáért.

A „Magyar út”.

Irta: Márkó József.

A Pap Béla és Kiss Sándor szerkesztésében, a Soli Deo Gloria feladásában Magyarországon megjelenő „Magyar út” című lap az ottani haladó nemzedék, illetve a kialakulófélben levő új magyar, főleg protestáns társadalom rövid idő alatt nagy népszerűsége szert tett közlönye. Ez a lap kezét az élet ütőerén tartva, emelkedett szellemű, független és bátor kritikával teszi mérlegre a magyar élet minden jelenségét; részletes, pozitív programot ad a magyar újjáépítés munkájához.

Megállapítja, hogy „zörgőcsontú társadalmunk” szervezetlensége, készültségé miatt, vagy a kezdeményezés bátorságának a hiányából kifolyólag képtelen a magyar élet ezer égető kérdését megoldani. Pedig ezeknek a kérdéseknek a megoldásától, vagy elodázásától függ a magyar jövő. A magyar jövő érdekében sürgeti egy új magyar társadalom kialakítását, mely elsősorban a magyar ifjúság feladata. A jövőbeli új magyar társadalom legparancsolóbb létszükséglete: az *egység*. Egységes, átfogó, világosan megfogalmazott, közös meggyőződésen álló *fajmegtartó* program. Egység a valósi téren. A hitetlenség kell az ő, nagy ellenség legyen. Egység az életre való jobb, tudományosabb felkészülésben. A kiválóság aztán úgy gazdasági, mint szellemi téren felismeri és megvalósítja a szükségést. A legjobban elgondolt mozgalmak is megbuknak, ha nincs hozzá emberi biztosíték. Tehát egy mozgalomnak elsősorban értékes ember anyagot csak a *lelkek reformja* ad.

A magyar élet égető kérdéseinek a megoldását csak attól az ifjúságtól lehet várni, amely *nem úrnak, hanem a néptömegek hidásának tekinti magát*. De ez az ifjúság is csak úgy ébredhet igazi hivatására, ha mai osztálykereteiből leszállva telítődik paraszti és munkási friss erővel, hozzá segíti a parasztot és a munkást a kulturához, hogy úgy fokozatosan részesítse őket a hatalomban.

De amikor a magyar jövő lehetőségeit keresi, a középeurópai kilátásokat is szem előtt tartja. Ma egyre jobban ébrednek a középeurópai duna-völgyi tudat. A magyarság törekvéseinek komolyabb kilátásai csak akkor lehetnek, ha Középeurópa pacifikálására vonatkozó építő tervben tudja törekvéseit vonzóvá tenni. A nagy megbékülés és együttműködés folyamatát pedig csak úgy lesz képes megindítani, ha világrészünk e részének legégetőbb kérdésére, a nemzetiségi kérdésre mindenkiénél őszintébb és bizalomkeltőbb, nagyvonalu koncepciója lesz.

A dunai államok sorsközösségi ébredő tudata talán az új idők hajnalpirkadása. Két égető kérdés sürgeti a gondolat érését: a germán és az orosz-ázsiai veszedelem. Nyilvánvaló, hogy Németország és Ausztria egyesülését csak elodázni, de megakadályozni nem lehet. A másik veszedelem: az ázsiai veszedelem, amelyet Oroszország képvisel előretolt balkáni szláv bástyaival. Mindkét veszedelemmel szemben a középeurópai államok, de Európa létérdeke is a dunai

államok erős szövetsége és egymásra találása. Egy 700 ezer km.²-nyi területű és 55 millió lakósu középeurópai állam létrejövése esetén kiegyensúlyozódnának az erők Európában és az ázsiai veszedelem se fenyegetné halálosan Európát. Középeurópa megszervezése az új generációra vár. Rengeteg munka és tanulás kell csak ahhoz is, hogy az első lépéseket megtegyük, hiszen nagyon keveset tudunk a körülöttünk élő népekkel való kapcsolatainkról.

A magyar ifjúság forradalma a magunk és mások kiművelése kell legyen. Különösen a kisebbségi magyar fiatalságnak kell készülni az életre, tanulni és dolgozni, hogy adott pillanatban tanítója és vezetője legyen sorközösségben élő testvéreinek. Az egységes világnézetet, az integrálódás folyamatát a vallási alapon álló ifjúsági szervezeteknek kell örök érvényű erővonalak irányában utnak indítani. Ebben az időszerű létparancsban egynek kell lennünk főiskolás, kereskedő, iparos és földműves ifjúság egyaránt. Az út és mód, amelyen és amely által eljutunk ehhez, a hivatás és életviszonyok szerint lehet más, de döntő nagy többségben el kell ide jutnunk, mert különben sehová se jutunk el se egyenként, se együttesen.

Ez a lap részletesen foglalkozik a parasztság és munkásság helyzetével és az agrár megoldás helyes lehetőségeivel. Küzd a képzett magyar fiatalság érvényesüléséért. Helyes irányt mutat az irodalomban, színészetben, zenében, sportban egyaránt.

Bizalommal ajánljuk minden romániai magyar testvérünknek, aki magát művelni akarja, népén segíteni óhajt és a duna-völgyi népek nagy megbékülését előmozdítani kívánja. Mi is szem előtt kell tartuk az egységes magyar és középeurópai fejlődést is, amint-hogy ők is igyekeznek számontartani a mi kérdéseinket (pl. a Szent István-kori székelyföldi templomöv ismertetése).

A tényeken és az ismereteken kívül ez a lap olyan egészséges látó szöveget ad, amelyre minden lelkiismeretes, alapos munkásnak szüksége van.

„Őszinte meggyőződésünk, hogy amidőn tiszta szándékkal igyekszünk szolgálni a magyar nép ügyét, egyuttal szolgálatot teszünk a velünk sorközösségben élő román népnek is.”

A „*Magyar út*” egyelőre 2 hetenkint (minden hó 1-én és 15-én) jelenik meg. Előfizetési ára minimális: félévre 80 lej; egész évre 150 lej. Aki az évi 150 lejes előfizetési díjat egy összegben beküldi, ingyen kapja meg Makkai Sándor: „Nem békességet” c. nagyszerű könyvét. A „*Magyar út*” romániai kiadója: *Fekete Nagy Mihály, București, Str. Stirbey Vodă No. 9.*

A nemzetek sorsa első sorban teremtő és szervező gondolatuk és morális magatartásuk erejétől és nem a népesség számától függ és ennek a teremtő és szervező gondolatnak, ennek a morális magatartásnak értékét, milyenségét, erejét nem a lakosság száma határozza meg.

Szabó Dezső: Magyarország helye Európában: Keleteurópa.

SZEMLE

Elfelejtettük... Vagy talán nem is volt mit elfelejteni... Hisz legtöbbször mit sem hallottak róla. Dehát a csodák sorsa is csak ez: tudnak róluk és elfelejtik, vagy nem tudnak róluk...

Pedig vannak csodák, melyekről mindig kellene tudni és soha meg nem feledkezni. És ez ilyen csoda volt egyszer Kalotaszögében...

Mert akik megismerik annak a kornak viszonyait, csodának fogják tartani, hogy egy finom nevelésű, nagyműveltségű, de nagy családjú multszázadbeli úrnő egyszer csak ilyeneket is kezd írni:

„Amely népnek háziipara van, ott megszűnik a nyomor...”

Igen, ez Úrnő meglátja a *nép nyomorát* és azon gondolkodik, hogy mint lehetne segíteni azon?

„A méh nem gyűjti több virágról a mézet, mint ahány parasztházzal, szép leánnyal, zsembes öreggel és rég nem szellőztetett tulipános ládával volt közöm, amíg megteremttem a varrottas *házi ipart*...”

És Gyarmathy Zsigáné szelleme, keze és akaratereje nyomán világhíres lesz a kalotaszegi varrottas és kenyér kerül a nép kezébe. Hiszen a varrottas nagy hivatásában és meg tud érte mozdíítani egy egész országot, míg nem azt mondja egyszer:

„A kalotaszegi varrottas az a magyar háziipar, amelynek fejlesztését, lelkes terjesztését reátok hagyom örökül, hogy folytassátok azt, amit én *megkezdttem*...”

De mi ezt elfelejtettük!...

Elfelejtettük a szellemét; azt a szellemet, amely hitt e nagy hi-

vatásban. El a figyelmeztetéseit és őt magát a *Nagyasszonyt* is!

És elfelejtettük az írónőt is, aki volt. Aki minden írásában valami józanabbul újszerűt, valami éle-tesebb felfogást is akar. *Hirdetője a nép erejéből a munka által való megújulásnak*. Népies prózája éltetőbb levegőt visz az irodalomba s mint nő, Ő az első ilyen író nálunk. Különbül és magyarab- bul forgatja a tollat, mint akár- hány író, ki ma neves egyéniség. Mert az a szellem szolgál itt is, ami a varrottas dolgában. Amelyet elfelejtettünk... *Amely Gyarmathy Zsigánét egyik legelső falumunkássá avatta...*

Hogy mindezekon kívül gon- dos anya, kitűnő háziasszony és gyöngéd feleség is, arról, ugy-e, ne beszéljünk, mert az „levon” az értékéből a mai modern vi- lágban...

Vannak, akik azt mondják, hogy Gyarmathyné él, nem egy- szer olvasunk is róla. Hogyne, hiszen olyanok is akadtak, akik *Gyarmathy Zsigmondnéra* „fino- mítják” a nevét, melyet mint közéleti asszony, soha így nem használt. De ez a finomítás iga- zabb halál minden elhallgatásnál, mert itt látszik az ő nagyasszonyi lelkének meg nem érzése...

És a nagyszerű célt úgy, mint Ő, nem követi senki, a nehéz örökséget nem vette fel senki...

Ugy van, úgy: elfelejtettük... Pedig csak most 25 éve, hogy elment közülünk.

Kissé *korán* felejtettük el Gyarmathynét, bizony!...

dL.

Szuomi ez év februárjában ünnepelte Európa legcsodásabb naiv éposza, a Kalevala” első megjelenésének százéves évfordulóját. 25.000 strófában jelent meg ez az első kiadás és a fiatal Lönnrot Illés 12 évi fáradságtalan gyűjtő és rendező munkájának tüneményes eredménye a hitetlenségig kápráztatta Európát. Ma már senki sem kételkedik a Kalevala eredetiségében, de ugyanavval a csodálattal adózik a művelt világ száz év után is a finn népköltészet e nagyszerű alkotásának, mint a legelső évek meglepődésében.

A Kalevala nemzet-társadalom-és tudományépítő jelentőségéről lapunk III. évfolyamának 5. számában már megemlékeztünk egyszer, de idézzük ide a Bán Aladár szavait is: „Mint egykor a görög szellemi életre a homéroszi költemények, épp így a finnek művelődésére a Kalevala nyomja rá letörölhetetlen bélyegét. Minden művelt nemzet érdeklődéssel tekint e nagybecsű költői emlékre, mely a finn nép nevét megőrzi e mostoha sorsú nemzet bármely viszontagságai között.” (Egyetemes Irodalomtörténet: IV. 83.)

Muther szavai jutnak eszünkbe itt, aki egy kis népnek azt tanácsolja, hogy ha akar valamit jelenteni a művészet terén, neveljen a hazai talajjal egybeforrta művészeket, akiknek művei nem beszélnek nemzetközi zsargonban, hanem bennük felismerhető a nép nyelvének zamatja és szép-

ségük a szülőföld illatából gyarapszik...

A Kalevala időtlen költője, a finn nép ilyen művész és ilyen művészek örök szimbóluma. És a Kalevala egymaga képes volt örökre kiemelni a kicsi finnséget a világtörténelem homályos zugából...

dL.

Szabó T. Attila: A helynévgyűjtés jelentősége és módszere. *Hely- és népiségtörténeti dolgozatok I. sz. (Különlenyomat a Magyar Nyelv XXX. (1934.) évfolyamából.) Budapest. 1934.*

Végre egy rövid rendszeres összefoglaló és módszert mutató dolgozat, amellyel a szerző azoknak akar segítségére lenni, akik a helynévkutatás és gyűjtés terén óhajtanának tevékenykedni.

A dolgozat három fejezetre oszlik. Az elsőben kapjuk a helynévgyűjtés jelentőségének különböző megvilágítását. Futólagos rátekintéssel is egyenesen bámulatos, hogy mi mindent lehet a helynevekből kihozni s hogy mi mindennek lehet segítségére a helynévkutatás. A nyelvtörténet, nyelvészet, történelem, településtörténet, népi és műveltségi rétegződések, szellemi áramlatok, földirat, földtan, állat- és növényvilág, osztálytagozódás, összefoglalókozások, babonák, erkölcsök, birtokviszonyok, régészet, stb., stb. kutatói mind-mind kapnak segítséget, utmutatást és megvilágosító következtetésekhez indítást a helynevek révén. Rendszeres gyűjtésük jelentősége tehát egyenesen felmérhetetlen.

A második rész módszerbeli utasításokat ad. A helynevek jelentősége mellett csak itt látjuk

* A Kalevalát Vikár Béla fordította magyarra. E fordításról Kosztolányi Dezső is a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott.

meg igazán, hogy milyen körültekintő, lelkiismeretes és alapos munkára van szükség ahhoz, hogy az eredmény használható is lehessen. Különösen fontos a régi okmányokból való gyűjtés is, amely annyiszor magyarázója a mai „értelmetlenség”-eknek s hiteles alapja a jelenlegi helyzetnek.

Az utolsó pontban szerző röviden összefoglalja a magyar helynévgyűjtés kilenc évtizedes történetét és eredményeit egész napjainkig. Érdekes, hogy a Magyar Akadémia helynévgyűjtési pályázatával még a németeket is megelőzte. (Milyen nagy kár, hogy csak ezzel.) E részt főleg azok fogadhatják örömmel, akik nemcsak gyűjteni, de rendszerezni és összehasonlítani is akarnak.

Szerző nagy hiányt pótolott e dolgozatával, melyért méltán illesse minden köszönetünk.

d. L.

Az érdeklődők forduljanak a szerzőhöz: Zálau. Ref. Kollégium; nyáron: Dej, Ref. lelkészi hivatal révén.

Liber Miserorum. 50 imagines Xylographi Belae Gy. Szabó Claudiopoli 1935. Két évvel ezelőtt három fiatal művész kiállításáról írtam e lapok számára rövid ismertetést. Tér híjján a cikk nem jelenhetett meg s én azóta is mindig adósnak éreztem magamat az egyik kiállítóí Gy. Szabó Béla, grafikus művésszel szemben.* Most, gyönyörű könyvének, a *Liber Miserorumnak* ismertetésével bármilyen szűk helyen is helyet kell szorítani Szabó Bélának, a művésznek és helyet az emberi nyomoruságoknak is, melyek oly nagy erővel törnek

fel e széles ölelésű könyv, a *Liber Miserorum* lapjain. Adósságot tehát leróhatom.

A *Nyomoruságok* könyve 50 fametszetet tartalmaz, szöveg nélkül, hatalmas ábrázoló erővel döböntő 50 képet, melyek beszédesebbek minden szövegnél. A könyv hat ciklusban mutatja be a nyomor embereinek világát. Ebből négy foglalkozik magával az emberrel, melyet örömben, munkájában, pihenésében és szomorúságaiban hoz elénk, ami a maga egyszerűségében is gyönyörű elgondolás. Az első és utolsó ciklusok *Introductio* és *Finis* feliratot viselnek és mégis ebben a könyvben nincs bevezetés, nincs kifejlés, hanyatlás, vég, de egyetlen nagy *végtelenség* van csupán, amely az egyes képeknél is külön-külön érezhető teljes erővel. Olyan mint a nyomor végtelen kezdet és végnélkülisége, örök egyformasága, az üzött emberek örök céltalanság-érzete; csak nyomoruságaiban, csak döböntő voltában változatos mindig. Ezért a témaválasztás szempontjából nem lehet kiemelni egyik képet sem. Melyik több, melyik megterázóbb? – a béna férjet talicskán vivő koldusasszony, vagy az udvar csöndjében kotnyeleskedő macska, a kedvese fejét ölében tartó proletárleány (micsoda kifejezése az örök nőnek azon a pár vonással ejtett arcon!), vagy pedig a mozdulatlan, rideg házak csoportja? Eldönteni nem lehet, nem is szükséges, mert profanizálás volna. Mentől tovább forgatjuk, annál inkább hozzánk nő minden képe, minden vonala, minden arca. A nyomorgók, nyomoruságok és nyomorultak könyve ez, de kapjuk benne a

* Szervátius Jenő szobrász és Ziegler Emil iparművésszel együtt állított ki.

szétbonthatatlan végtelenség egy-
ütemű nagy époszát, de kapjuk
a végtelenségnek mindenén át-
szűrődő halk liráját is egy hibát-
lan művészet ösztönerős szintézi-
sében.

Ugyanilyen hibátlan az előadás-
technikája is. Sajátos modorú, de
biztos rajztudás, kevés szó, de
sok balladai elhallgatás, higgadt-
ság jellemzik ezeket a képeket.
És érettség, biztonság és szigoru-
ság az anyag kezelésében. Min-
denik képe határozott, letisztult
eredménynek mondható. Mégis
ki kell emelnünk itt a 19. lapot,
amely *mint fametszet* a legtöké-
letesebb és a 26.-ot, amely a
*fehér-feketének grafikai megoldá-
sában* s rajzának erejében a leg-
monumentálisabb. Eddig azonban
még a 4., 11., 37., 48. s az ezek-
hez hasonlók jelzik leginkább a
Szabó Béla sajátos fametszési
formanyelvét.

E könyvnél valósággal kicsi-
nyesség volna elméleti fejtegeté-
sekbe bocsátkozni. A művész
egyéniségére és művészetére vo-
natkozólag azonban mégis álljon
itt az a pár mondat, melyet a
két év előtti kiállításról jegyez-
tem le s amelyeket most csak
megerősíthetek: „...Munkáit va-
lami sajátos látás és előadásmód
jellemezi. Erős szociális érzés tü-
kőződik képeiből, mintha csak a
nyomor rajzolója akarna lenni,
*de ebben egy pillanatig sem érez-
zük a ma oly divatos propaganda
hangot.* Hatalmas ábrázoló erő,
de itt is mindenütt az a sajátos
látás, amely hideg és talán-talán
sötét is... Itt nincs napsugár, nincs
vidámság; még a „Nevetők” is
vérfagyasztóan rögzítik meg az
örök embernek egyik arcát s
mintha századok messzeségéből

néznének új századok új emberi
lelke felé. Nincs itt semmi köny-
nyűség, mintha zord jéghegyeken
járnánk. De mégis: *művészet* az,
amit Szabó Béla csinál. Egyik-
másik képénél azt érezzük, hogy
sokkal több, mintsem azt ma fel-
tudnók fogni. Zárt és ismeretlen
az a világ, amit Szabó Béla ad.
És Szabó Béla nem tanult sen-
kitől...” Igen. Csak talán a jég-
hegyek tüntek el most a végte-
lenség ködei mögé...

Egészen véve a *Liber Misero-
rum* megtervezésében is, kiállítá-
sában is az utóbbi évek legszebb
erdélyi könyve és Szabó Béla ma
már az egész magyarság egyik
legsúlyosabb művészegyénisége.
Ezt ne feledjük el!

Debreczeni László.

**Dr. Jancsó Elemér: „Az
erdélyi magyarság életsorsa
nevelés-ügyének tükrében”.**
Budapest, 1935, 110 old.

Fenti könyv a budapesti Nagy
László Könyvtár negyedik kiad-
ványaképen jelent meg és az er-
délyi magyar nevelésügyet tár-
gyalja annak társadalmi és anyagi
függvényeivel együtt a világhá-
boru kitörésétől 1934-ig. Ez a
huszéves időszak kétségtelenül
döntő jelentőséggel bír az erdélyi
magyarság ezutáni sorsára nézve,
hiszen új, kisebbségi életének leg-
fontosabb tényezői ez idő alatt
alakultak ki. Nagyon fontos te-
hát e korszak minél tökéletesebb
megismerése mindazok számára,
akik komolyan érdeklődnek az
erdélyi magyarság sorsa, jövője
iránt.

Ebből a szempontból nagyon
hasznos munkát végzett dr. Jancsó
Elemér, mikor fenti könyvében
megpróbálta szintézisét adni az

erdélyi magyar nevelésügy fejlődésének az elmúlt 20 esztendő alatt. Helyesen állapítja meg, hogy ez olyan elágazó és annyi más tényezővel összefüggő kérdés, hogy tulajdonképpen magában foglalja az egész erdélyi magyarság életrajzát. Így fogva fel a dolgot, kétségtelen, hogy munkája csak rövid vázlat lehet, mert hiszen a részletes, pontos, tudományos feldolgozás hosszabb időt, nagyobb terjedelmet és alaposabb adatgyűjtést igényel, ő maga is erre utal különben, mikor előszavában így ír: „Szintézist szeretnék adni, mely összegezi az eddigi kutatásokat, s egyben kiinduló pontul akar szolgálni egy még részletesebb, tökéletesebb szintézis felé. Munkámat vázlatnak tekintem csupán, mely erdélyi életünk szomorú valóságairól ad képet olyanoknak, kik arról közvetlen tapasztalatot nem szereztek”.

Valóban a könyv egy vázlat-szerű összefoglalást nyújt az erdélyi magyar nevelésügyről, annak különböző fokait egymásután mutatva be. Az elemi, közép és felső oktatás kérdéseit sorra veszi és a tanítóképzés ügyének ismertetésével együtt eléggé összefüggő képet kapunk nevelésünk e három síkban folyó munkájáról. Érdekesen méri fel a tanuló-ifjúság érdeklődését, társadalmi rétegződését, az új és régi tanár-nemzedék sajátos jellegét s általában iskoláink belső életét. Kétségtelen, hogy ezen a téren eredeti meglátásai vannak, amelyeknek bemutatása nagyon jó hatással lehet a dolgok lényegével kevésbé törődő magyar közvéleményre. Könyvének második felében részletesen ismerteti, a magyar főiskolások külső és belső

fejlődését, a különböző ifjúsági egyesületek szerepét az ugynevezett világnézeti harcokat. Azután, rátér az iskolán kívüli nevelés kérdéseire, melyeket csak épen vázolat, hogy a befejező részekben még egy rövid összefoglalását adhassa a pedagógiai irodalom és továbbképzés sajátosan erdélyi adottságainak.

Amint látjuk, szerző logikus szintézisét adja az erdélyi magyar nevelésügy sokféle elágazó kérdéseinek. Aki könyvét olvassa, egységben látja az erdélyi magyarság ezirányu helyzetét. Miután pedig ez a könyv elsősorban a magyarországi, közvélemény számára készült, kétségtelen, hogy nagymértékben hozzá fog járulni az erdélyi magyarság helyzetének alaposabb megismeréséhez.

Vajjon az a kép, melyet a szerző az erdélyi magyar nevelésügyről rajzolt, megfelel-e a valóságnak, vagy pedig itt-ott kiegészítésre, arányosabb felosztásra szorul?

Sajnos, nem mondhatjuk azt, hogy mindenben megfelel a tényleges valóságnak. A könyv első része, mely a nevelésügyet tárgyalja, általában megfelelő képet nyújt, de részleteiben elég fontos kiegészítésre szorul. A második részben azonban az egyetemi ifjúság belső fejlődését, világnézeti harcait olyan beállításban tárgyalja, mely a valóságot meg nem felelő színben tünteti fel s így részletes, külön, cáfolatot igényel.

Az iskolák helyzetét tárgyaló részben mindenekelőtt a statisztikai adatok hiányosságára kell rámutatnunk. Szerző ugyanis csak a ref. iskolák adataira támasz-

codik, tehát a helyzetképet csak ezekre alapozza, ami azt jelenti, hogy a kath. és unitárius iskolákról – melyeknek száma összesen ugyanannyi, mint a ref. iskoláké – semmiféle kép nincsen.

Egy másik hiánya a könyvnek: nem mutatja be az iskolák belső életét meghatározó állami törvények lényegbe vágó rendelkezéseit. Pedig enélkül kissé nehéz megérteni felekezeti iskoláink nehéz helyzetét, azt a szörnyű küzdelmet, melyet tanerőink folytatnak azért, hogy a kis III-ik oszt. elemisták fejébe verjék a nemzeti tárgyak anyagát románul. Ugyancsak nehezen érti meg a magyarországi olvasó érettségiző tanulóink kétségbeesett helyzetét, ha nem tudja, hogy az 1934-ben megszavazott törvénymódosítás és ennek végrehajtási utasítása következtében az érettségi vizsga egyetlen tárgyából sem vizsgálhat saját anyanyelvén a kisebbségi jelölt. Itt az anyanyelv teljes kizárásáról van szó, szemben az 1934 előtti helyzettel, mikor még némely tárgyakból a jelöltek anyanyelvén kérdeztek. Ezt a változást mégis csak meg kellett volna írni, mert így a nevelésügyünkről rajzolt kép teljesebb lett volna az olvasók előtt.

Ugyancsak megemlíthette volna a szerző – a kisebbségi egyetem gondolatával foglalkozva, – hogy a gondolat meg is valósult a ref. Theológián felállított tanárképzővel, mely azonban félévi működés után kormányrendeletre bezárattott.

A könyv második felében szerző beszél az erdélyi magyar egyházak életéről, a vallásos érdeklődés növekedéséről. Szerinte a

polgárság lelkében „felébredt” (mindig idézőjelbe teszi a „felébredt” szót) a vallásos érzés, elsősorban azért, mert a kiváltságait elsöpörni készülő ellenségekkel szemben szükségük volt belsőleg szervezkedni. Azt hisszük, hogy itt nagy tévedés van. A vallásos elmélyülés véleményünk szerint úgy következett be, hogy a külső csapásoktól lesújtott lelkek a vallás örökkévaló erőiben kerestek és találtak vigasztalást.

E hiányokat leszámítva, dr. Jancsó Elemér könyve kétségkívül nagy nyeresége a magyar könyvpiacnak. *Bíró Sándor.*

Helyreigazítások az erdélyi ifjúsági mozgalmakról **illetőleg.** Nemrég jelent meg Dr. Jancsó Elemér: Az erdélyi magyarság életsorsa nevelésügyének tükrében c. nagyjelentőségű munkája. A könyv az erdélyi magyar élet belső fejlődésének első összefoglalása. Én csak az ifjúsági életről közölt megállapításaihoz fűzök egy pár kritikai megjegyzést. A munka közel husz oldalt szentel az ifjúsági mozgalmaknak (72–90). Ez a szakasz kizárólag a főiskolás ifjúság mozgalmairól szól. Így nem találjuk meg a középiskolás és iskolán kívüli ifjúság mozgalmainak képét. Helyesen állapítja meg, hogy az Erdélyi Fialatok megjelenése előtt (1930-ig) nem volt felekezet közti alakulata a főiskolás életnek. (A Székelytársaság Főiskolás Szakosztályát kivéve.) De az a tény, hogy a felekezeti főiskolás mozgalmak 1928-ban – és főleg a Magyar Párt támogatásával jöttek volna létre, nem igaz. Egyedül a román

kat. ifjúság Népszövetségi szervezése esik erre az időre, a ref. IKE és az unit. Dávid Ferenc egyesület sokkal régebbi. Előbbi 1921-ben, utóbbi még előbb alakult. Téves az a megállapítás is, hogy ezek a mozgalmak egyoldalúan vallásos programot adtak az ifjúságnak és emiatt az ifjúságnak aránylag kevés részét foglalták magukba. Ezek a mozgalmak az ifjúság egész érdeklődési körét befolyás alá vették, természetesen az illető egyház felfogásának alapelvei szerint. Nem felel meg a valóságnak az a tény sem, hogy 1933. telén és tavaszán az erdélyi magyar ifjúsági életet a marxizmus dominálta volna.

Az *Erdélyi Fiatalok* mozgalmát illetőleg a következő súlyosabb tévedéseket tartalmazza a munka: 1. „Az Erdélyi Fiatalokat néhány Magyarországról jött lelkes fiatal alapította. A lap alapítók között a különböző felekezeti egyesületek képviselői foglaltak helyet. (ref. részről László D., Jancsó Elemér, kat. részről Dsida Jenő, Péterffy Jenő, unit. részről Mikó Imre és Balázs Ferenc)”. „Ezzel szemben a tény az, hogy lapunk alapítói között mindössze ketten voltak, akik több-kevesebb ideig Magyarországon is tanultak, az alapítók zöme az állandóan itthon tanultakból került ki. Az igaz, hogy a lap alapítói között többen voltak az egyes alakulatok vezetői közül, de ezek összeállása *nem a felekezeti alakulatok képviselőjeként* történt, hanem a létre jövő munkaközösség kiválasztása alapján. *Mi a haladó gondolkozású fiatalokat gyűjtöttük össze*, az csak az illető felekezeti alakulatok értékét jelenti, hogy azok vezető emberei is ezek közül ke-

rültek ki. A J. E. beállításából úgy tűnhetik fel, hogy az Erdélyi Fiatalok különböző felekezeti mozgalmak közös fóruma volt, ami nem áll.

2. J. E. beállítása szerint a lap vezetőségében állandóan két elment munkált. Egyfelől a protestáns és róm. kat. elemek, másfelől a liberális és marxista radikális elemek állottak egymással szemben. Ez a beállítás téves. Az *Erdélyi Fiatalok nyíltan hirdette a világnézeti függetlenséget, helyet adott minden világnézet szavának*. Az természetes, hogy a csoport vezető tagjainak a világnézete és felfogása között voltak egyéni különbségek, de nem felel meg a valóságnak, hogy „Világnézeti téren pedig a lap mérsékeltbb és radikálisabb elemei között a programadás és a cikkek körül állandóak voltak az összecsapások.” (79 o.) A szerkesztőség beállításra való tekintet nélkül közölt le minden cikket, amelyekkel szemben formai kifogás nem állhatott fent. Több cikkünk jelent meg, amelyik a marxista felfogást tükrözi, ezen felül lásd Mikó Imre falutanulmányát, ami szintén a mi kiadásunkban jelent meg és sok tekintetben magán viseli a marxizmus bélyegét.

3. A könyv szerint a lap körül 8–10 tagból álló szociológiai szemináriumok alakultak. Ezzel szemben a tény az, hogy a lap munkaközössége ilyen szemináriumokat sohasem hozott létre.

4. Téves az a beállítás, hogy az Erdélyi Fiatalok 1933 tavaszán kettészakadt volna. A szerző szerint ekkor mint baloldali szárnyat kizárták volna Péterffy Jenőt és Demeter Jánost. Erre nézve tudni kell, hogy *sem a Péterffy,*

sem a Demeter kizárása nem világnézeti okból történt. Péterffy az Országos Magyar Pártnál aktív szerepet vállalva megszegte a lap alapítóinak azt a megállapodását, hogy nem vesznek részt aktív politikában. Péterffy „baloldaliságáról” először J. E. könyvéből hallhat mindenki, nyilvánvalóan elírásból.

Demeter kizárásának az oka az összeférhetetlenség esetének fennforgása volt. A Falvak Népe c. újságban a lap egész munkájára nézve sértő kifejezést használt. Lásd. E. F. 1933. Tavaszí számának szerkesztőségi híreit.

Általában az érzik ki J. E. könyvéből, hogy az Erdélyi Fialatok az ifjúság haladásának kerékkötőjévé lett, mert szembe került a „baloldali” csoport munkájával. Nem vette észre azonban azt, hogy az E. F. nemcsak a „baloldal”, hanem a „jobboldal” felé is védi függetlenségét. Jó lett volna, ha a „kékgombosok mozgalmanak” ismertetésénél felemlíti, hogy ennek a politikai célzatu mozgalomnak – ha egyáltalán mozgalomnak lenne nevezhető – kapcsán az E. F. elérte, hogy a Magyar Párt nem ajánlotta az erdélyi magyar főiskolás ifjúságnak, hogy politikával foglalkozzék.

Nagyon gyakran elfeledi, hogy az u. n. „jobb oldali” körök részéről nemcsak az első időben, hanem azután is állandóan mennyi gáncs és ellenvetés támadt és támad velünk szemben.

A szerzőt egyéni szempontjai vitték arra, hogy ilyen beállításban mutassa be mozgalmunkat. Mi szempontjai helyessége felett nem vitáztunk, de kötelességünknek tartottuk a tényeket

helyreigazítani. Kíváncsian várjuk a szerző újabb munkáját, amelyben, reméljük, az általunk tisztázott tények anyagát fogja feldolgozni mostani szempontjai szerint is.

László Dezső.

Magyar Figyelő

(A Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság folyóirata. Szerkeszti: Surányi Géza.

1930 őszén Masaryk G. Tamás, a Csehszlovák Köztársaság elnöke, szlovénzkői körútján meglátogatta Balassa Bálint, Madách Imre és Mikszáth Kálmán szülőföldjét. Nemsokára egy millió koronás alapítványt tett egy olyan új, központi egyesület javára, melynek irányítása mellett a szlovák földön élő magyarok tudományos, kulturális és művészeti téren szabadon fejlődhesse nek. Az ősz elnök tudta, hogy a többségnek is csak javára szolgál, ha a velük egy földön, egy országban élő kisebbségeknek megengedik a szellemi téren való szabad fejlődést, sőt azt segíteni is egyik feladata az államnak, hiszen ezzel sok kisebbségi kérdést leegyszerűsít.

Masaryk alapítványa nyomán alakult meg a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság, mely azóta is fenn áll és nagy szerepet tölt be az ottani magyar szellemi élet fejlődésében. A Társaság folyóirata, a „Magyar Figyelő” 1933 októberében indul meg. A „Magyar Figyelő” feladata, munkaköre, célja, egy szóban sűrithető össze: híd. Híd a többségtől a kisebbségig; két nép irodalmának, művészetének,

minden szellemi termékének a kölcsönös megismertetése és megismerése. Munkálni a közeledést két olyan nép közt, melynek közös hazája, évszázados történelmi kapcsolata van és úgy él mégis egyik a másik mellett, hogy nem ismerik lelkileg, szellemileg egymást. Innen és sok félreismerésből ered aztán a megnemértés és ellenségeskedés.

Az első évfolyam első számában közli Maléter István dr. jogakadémiai tanár beszédét "A magyar kisebbség problémája a Csehszlovák Köztársaságban" címmel. „Mi a saját testünkön éreztük, hogy mit jelent az anyanyelvnek tervszerű elnyomása. Állandóan izgat az és ezentul kerüendő lesz.” – idézi előadásában Maléter István dr. Masaryk szavait.

De az előadónak sajnos, meg kell állapítania, hogy a Köztársaság elnöke hiába ilyen európai gondolkozású, igazi nemes egyéniség, ezek a megállapítások és elvek még nincsenek alkalmazva gyakorlatilag a Köztársaságban. És felsorolja a sérelmeket, jogi érveket sorakoztatva fel és a békeszerződések kisebbségekre vonatkozó szakaszait ismertette. Majd idézi Mocsáry Lajost, aki már 1858-ban azt írja a szláv kérdésről: „Beszéljék, műveljék, tökéletesítsék nyelvüket, amint tetszik, nincs hozzá semmi közünk, nincs joga senkinek őket ebben megakadályozni.” Ismereti Deák Ferenc kormányának bölcs intézkedéseit és törvényeit, amelyek sokban túlhaladják a mai törvényeket felvilágosultságukkal és a kisebbségekkel szembeni megértésükkel. Megvilágítja a siralmas iskolaügyeket, melyek nyomasztóan hatnak az

egész magyar kisebbségi kultúréletre.

A sérelmek felsorolása után örömmel üdvözli a Csehszlovák Kisebbségi Intézet ezen akcióját, mely a Csehszlovák Köztársaságban élő kisebbségek problémáját vizsgálat tárgyává teszi, mely „remélhetőleg jele annak a törekvésnek, hogy köztársaságunk politikai életének felelős tényezői a bajokat komolyan orvosolni akarják.”

Szalatnay Rezső: „Irodalmi menetrend Szlovénzkón” című tanulmánya áttekint a szlovénzkói magyar irodalom 15 esztendején és megállapítja, hogy az most ért egy új korszakba. Az impériumváltás után a „Kisebbségi Génusz” c. lap képezi a csehszlovákiai magyarság első tökéletes kifejlődését, Mécs Lászlótól a Györy Dezső költészetéig. A „Kisebbségi Génusz” pozitív energiája nem veszett el, írja Szalatnai Rezső, hanem átmentette aktivitását abba az új, korszerűbb és teljesebb szellemi és irodalmi korszakba, a most következőbe, melyet én a Szociális Génusz korának nevezek.”

Krammer Jenő „A szlovénzkói magyar pedagógia feladatköréről” ír, vázolja azt a munkát, amit ezután a pedagógia terén végeznie kell a fiatal nemzedéknek. Ezt a munkát úgy lehet elvégezni, hogyha az iskolai munka minden tényezőjét (a nevelő, a tanuló, a csoport, az iskola és a tananyag) külön-külön is behatóan vizsgáljuk.

A második évfolyam 1–2 egybekötött száma már ismertetőül ízelítőt ad a csehországi magyar irodalomból is.

Megdöbbenéssel és mély sajná-

lattal olvastam az első oldalán a szomorú hírt: egyik legnagyobb csehszlovákiai magyar szellemi munkás, Maléter István dr. haláláról. Őszinte kegyeletünk az igaz kisebbségi harcos emlékének.

Szalatnai Rezső a csehszlovák-magyar szellem együttműködéséről ír nagyon értékes cikket. Megmutatja az eddigi kísérleteket mindkét fél részéről és megállapítja, hogyilletékes körök mindinkább azon az úton vannak,

hogy teljes megvalósulás tetézzé be az együttműködési törekvéseket. Krammer Jenő cikke „A szlovenszkói magyar ifjúsági folyóiratokról” utmutató jellegénél fogva is értékes.

Helyszüke miatt a többi cikkről még ily röviden sem tudok referálni. Érdemes elolvasni, komoly, értékes, határozott célok felé haladó folyóirat a „Magyar Figyelő.” Kis Zoltán.

PÁLYAVÁLASZTÁS - ELHELYEZKEDÉS.

Hozzászólás a jogász-problémához. Általánosan ismert tény, hogy a magyar főiskolás ifjúság tulnyomó része jogi végzettséggel remél létalapot teremteni magának. Az ifjúság vezetői részéről 1932 januárjában már a napi sajtó útján juthatott el a közvéleményhez felhívás az elhanyagolt pályák felé való törekvésre, azzal az indokolással, hogy igen sok a jogász és tanárjelölt. Az újabb nemzedék is mégis végzetes pontossággal az elkezdett rossz irány felé tart. 1934-ben pl. a marosvásárhelyi református kollégiumban érettségizett hét közül három jogra, kettő tanárira iratkozik, kettő otthon marad, most nem tudja mihez kezdjen.'

A jogra való özőnlésnek az a diák-közvélemény a magyarázata, mely szerint a jog a legéletrevalóbb pálya. Szabadfoglalkozás. El lehet végezni faluról is. Evtizedeken át lehet vizsgázni. Ha lesz belőle doktorátus: jó, ha nem: az utcaseprőség is a jogba tartozik, amellett, hogy a jelölt maga szerezheti meg esetleges vizsgálóihoz a költségeket. Ilyen igénytelen föltételek mellett annyira népszerű a jog, hogy szigorú szelekció miatt, vagy egy-két alapvizsga miatt lemaradt orvosjelöltek is a jogra iratkoznak át. Így jut a magyar ifjúság is a legnagyobb számban a jogra; a magyar ifjúság többsége 2-3 év óta csak vizsgák alkalmával jár az egyetemen, vidéken él mindenféle munkát végezve, mint a székely földműves ifjúság. Van közülök idegen hajón szol-

gáló tengerész közlegény, Constantában házfelügyelő, București-ben közrendőr és olyan is, aki a tisztviselőségért lemondott ősi hitéről is. Ezek a fiúk sok pénzt, fáradságot s egy ifjúságot áldoztak fel jövőjükért, sok nehéz vizsgára elkészülve. Jobb volna, ha valódi egyetemi képzettséggel s teljes diplomával rendelkeznenek.

Clujon évről-évre komolyodnak a jogászokodás feltételei. Az alapvizsgát egy év alatt le kell tenni, az óralátogatás kötelezősége is általánosodik. A nem joggyakorlati munkát folytató, vidéken tanuló jogász a legnagyobb igyekezettel is tudásban nagyon elmarad a többségiek és egymást pártoló zsidók mögött. Ma Clujon a legelevenebb ügyvédjelöltek a magyar anyanyelvű zsidók, kik számban is jól fellette állanak a magyaroknak.

Vallomásunkat hiába tettük meg, míg Erdélyben a közvéleményt, a magyarságot a sajtó sejtékre bontja. Aki segíteni akar az ifjúságon, az elsősorban a magyar közvélemény egységes irányításának lehetőségét kell megteremtse, hogy érezze meg minden szál magyar, hogy a földműves-, iparos- és intellektuel ifjúság szervezetlenségünk miatt minden életlehetőségből kizáratik. Csak az menjen oda, aki arra hivatást érez, de az komolyan készüljön pályájára és azt segítse is a magyar társadalom, mert ilyen jogászokra ma még nagyobb szüksége van.

Muzsnai Béla.

Az Erdélyi Fiatalok szerkesztőségének és kiadóhivatalának új címe: Cluj, Str. Kogălniceanu 13. Földszint.

Hol vannak a gazdasági szakeladók?! Hogy mennyire szükség van a régen hangoztatott gazdasági szakeladókra, világosan mutatja a következő tény: egy 800 lakosu székely faluban: Olaszteleken, a sertésvész alkalmával 275 darab 185 ezer lej értékű dísznö pusztult el, a kárt még fokozza az is, hogy a gazdák terményeiket nem tudták úgy értékesíteni, mintha a sertések hizlalására fordították volna. A gazdák részint tudatlanságból, részint a szervezetlenség miatt sohasé tesznek kellő óvintézkedést az esetleges vész elkerülése végett. Ha a vész kiüt, olyan összegek semmisülnek meg, amelyekből könnyen lehetne felekezeti iskolát, kulturházat, stb. létesíteni.

A gazdák érdeklődnek a gazdasági szakeladások iránt, aminek több faluban szemtanúja voltam. Nagy a lelkesedés, de az előadó eltávozása után kis, de nagyjelentőségű dolgokat elmulasztanak megtenni. Ezt a hibát

rendszeres neveléssel ki lehet küszöbölni.

Népünk léteérdeke kívánja ezeknek a nagy veszteségeknek a megelőzését és terményértékesítés megszervezését. Ha még nincsenek szakembereink, készüljenek azok, akik ilyen irányú hivatást éreznek magukban. Megélhetési lehetőségük csak a szervezkedés dolga.

Márkó József.

Iratkozatok az építési szakra. A mérnöki pályára készülők nem tudják, hogy Bukarestben van egy két éves építési tanfolyam, amelynek elvégzésével két emeletes házakig építhet az illető. Kisebbségieknek ez a pálya különösen alkalmas rövidsége miatt is, s mert hamar önnállósíthatja magát, ami a mai nehéz elhelyezkedési körülmények között elsőrangúan fontos pályaválasztási szempont. Főleg művészi hajlamú fiataljaink menjenek erre a pályára.

KORUNK ARCAHOZ.

Háromszáz főiskolás

memorandumot adott be a Magyar Színházhoz, a Színpartolóhoz, lapjainkhoz, stb. A memorandum egy jelentéktelen okból végkielégítés nélkül elbocsátott, közbeccsülésben álló magyar színész érdekében lép fel, s közben megszívlelendő kérdéseket intéz arról, hogy van-e a színháznak szerves magyar programja, van-e elgondolása a fiatal magyar színésztehetségek felnevelésére s a közönség értékes rétegeinek visszahozására. A magyar nyelv egyik legfontosabb szerve iránti aggodalom szól az írásból.

Eredmény? A színészt nem veszik vissza, a lapok nem közlik az írást, hivatalos körök nem válaszolnak. Hát senkise gondol arra, hogy a háromszáz főiskolás kiáltó szavát követő némaság — döbbenetesekeket beszél?

Választ

kaptunk több mint félév után. A Hiteltől vártuk és Makkai Lászlótól és Venczel Józseftől kaptuk. Csak véletlen, hogy hiába kerestük e számukkal megszűnt lapjukon a többi főmunkatárs nevét? Vagy ez is válasz nekünk és Makkai Lászlónak meg Venczel Józsefnek? Válaszolhatunk-e mellékvágányokra vivő észrevételekre komolyan? Ha cikkeinket alaposan elolvasták volna, nem írták volna le, hogy Szeffő Szabó D. Új magyar ideológiája előtt jelentette meg Három nemzedékét, holott abban a kiadásában (1920) csak a háboru előtti magyar életéről szól, Dr. Jancsó Béla viszont a háboru utánról való véleményeiket hasonlította össze a Szabó D. 1923 és a Szeffő 1934-es véleményét. Ha ellenben Venczeléknek Szabó D. a romantikus magyar, úgy mi büszkén valljuk magunkat romantikusan magyaroknak. S nem kérünk az olyan reális magyarságból, amely társaikat a fiatal összetartás, közös munka példamutatása helyett a protekciós kaland utján vitte zsákutcába. Mert válaszuknak őszi tárgyalásainkat pontatlanul visszaadó részéből csak az tűnhetik ki, hogy ők ketten csak most, utólag tartották szükségesnek a választ — s az együttléteket. A tehetségükhöz méltó példamutatás dicsősége helyett hát övék e sajnálatos tévedés felelőssége.

Az Erdélyi Fiatalok hírei.

Nyári számunkból anyagtorlódás miatt kimaradtak a főiskolás élet hírei, valamint a postán érkezett előfizetések nyugtázása.

Sz. Gyula, Cluj. A Hitel-ügyhöz hozzászóló levele, lelkes együttérzése nagyon jól esett. Mi azonban pontot kívántunk tenni ennek a sajnálatos eltévelyedésnek a végére, ezért nem közöltük b. hozzászólását. — **M. Árpád:** Köszönjük hosszú levelét. Életünk fontos kérdéseire adott véleményeit, tanácsait igyekszünk felhasználni. — **Balázs Ferenchez** továbbítjuk kérését. Levélben bővebben.

Lapunk kiadóhivatalában kaphatók és megrendelhetők az alábbi

Szabó Dezső Füzetek

1. A kötél legendája. (Novella).
2. Mosolygók. (Elbeszélések).
3. A magyar irodalom sajátos arca, Korunk nőproblémájához, Az ellenforradalom természetrajza (Tanulmányok).
- 4—5. Karácsonyi levél. A németiség útja. Debreceni tanulságok. (Tanulmányok.) — Feltámadás Makucskán. (Szatíra).
6. Életeim: születéseim, halálaim, feltámadásaim; A népképviselet, Kis nemzetek sorsa, Mai füzetek.

A nyár folyamán kapható lesz a 8. füzet: A huszévesekhez, A magyar nyelv védelme és a kisebbségek és a 9. füzet: Magyarság helye Európában: Kelet-Európa; A falu Budapest.

Egyes füzet ára: főiskolásoknak: 25, másoknak 30 lej. Kettős füzet ára: főiskolásoknak: 50, másoknak 60 lej. Könyvkereskedésben 35, ill. 70 lej, postán utánvétellel küldve 40, ill. 80 lej. — A füzetek terjesztése engedélyezve van. Terjeszteni akarók forduljanak lapunkhoz.

Az ősz folyamán jelenik meg **VITA ZSIGMOND**

„Eszménykeresések az erdélyi irodalomban“

című műve, mely az erdélyi magyar irodalom szellemi áramlatainak kialakulását, fejlődését foglalja össze. A 7 íves munka ára 48 Lei. Előjegyzéseket elfogad lapunk kiadóhivatala.

Az Erdélyi Fiatalok Falu-Füzetei.

1. Gyallay Papp Zsigmond: A nép és intelligencia. Ára 20 lej. Főiskolásoknak kiadóhivatalunkban 8 lej.
 2. Hogyan tanulmányozzam a falu életét? (Kérdőív). Ára 15 lej.
 3. Demeter Béla: Az erdélyi falu és szellemi áramlatok 10 lej. (Főisk. 5 lej.)
 4. Míkó Imre: Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdés 40 lej. (Főisk. 25 lej.)
- Az Erdélyi Fiatalok kiadása: **László Dessó**: A Siető Ember. Ára 40 lej.

Kaphatók és megrendelhetők kiadóhivatalunkban.

Felelősszerkesztő és kiadó: László Dezső.

CENZURAT.